

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

ક્રિમિનલ અપીલ (અગેઈન્સ્ટ કન્વિક્શન) નં. ૮૨/૨૦૧૫

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી એ.જે. શાસ્ત્રી

- ૧ શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય? હા
- ૨ રિપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં? હા
- ૩ શું માનનીય ન્યાયમૂર્તીઓ ચુકાદાની અંતિમ નકલ જોવા માગે છે? ના
- ૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો કોઈ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે? ના

=====

હિંમતભાઈ મેઘજીભાઈ પરમાર ...અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત ...સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે વકીલ એચસીએલએસ કમિટી

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે વકીલ શ્રી પી.વી. પાટડિયા

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર

=====

કોરમ:

માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી એ.જે. શાસ્ત્રી

તારીખ: ૧૬/૦૮/૨૦૧૭

મૌખિક ચુકાદો

૧. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં 'સી.આર.પી.સી.')

ની કલમ ૩૭૪ હેઠળ અપીલકર્તા – આરોપી દ્વારા લમા (એડ-હોક) એડિશનલ

સેશન્સ જજ, ભાવનગર કેમ્પ એટ મહુવા દ્વારા સેશન્સ કેસ નં. ૧૦/૨૦૧૩ માં ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૬ અને ૨૦૧ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે પસાર કરવામાં આવેલ દોષિત ઠરાવતા ચુકાદા અને હુકમ સામે હાલની અપીલ દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

૨. ફરિયાદપક્ષનો કેસ એવો છે કે સોસિયા ગામ ખાતે કુંજનીધાર પાસે ઝૂંપડામાં પરિવાર સાથે રહેતા ફરિયાદીની ૮ વર્ષની પુત્રી પર અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા ૨૫.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ બળાત્કાર ગુજારવામાં આવ્યો હતો. ૨૫.૧૧.૨૦૧૨ ની મધ્યરાત્રિએ, જ્યારે તેઓ ઝૂંપડાની અંદર સૂતા હતા, ત્યારે અપીલકર્તા આરોપીએ તેને ઝૂંપડામાંથી બહાર ખેંચી કાઢી અને તેના કપડાં ઉતારી લીધા અને તેનું મોં દબાવી દીધું અને બળજબરીથી બળાત્કાર ગુજાર્યો અને કપડાં પર લોહીના ડાઘ હોવાથી, તેને ધોઈ નાખ્યા અને આ રીતે પુરાવાનો નાશ કરવાનો પ્રયાસ પણ કર્યો. પરિણામે, વિલંબ કર્યા વિના, બીજા જ દિવસે એટલે કે ૨૬.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ અલંગ પોલીસ સ્ટેશન સમક્ષ આઈ-સી.આર.નં. ૮૧/૨૦૧૨ થી ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૬ સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૨૦૧ હેઠળ ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી હતી. સદર ફરિયાદની તપાસ નાયબ પોલીસ અધિક્ષક શ્રી પ્રભાતભાઈ રમાભાઈ દેસાઈ દ્વારા કરવામાં આવી હતી, જેઓ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૨૫ હતા, જેમણે મુદ્દામાલ કબજે

કરવા, પંચનામું તૈયાર કરવા, નિવેદનો નોંધવા, ભોગ બનનારને તબીબી તપાસ માટે મોકલવા, ૨૭.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ આરોપીની ધરપકડ કરવા અને કપડાં અને અન્ય સામગ્રી કબજે કરવાના તમામ પગલાં લીધા હતા, જે પૃથ્થકરણ માટે ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરી, જૂનાગઢ મોકલવામાં આવ્યા હતા અને સામગ્રી એકત્ર કર્યા પછી તે અપીલકર્તા આરોપી સામે પૂરતી હોવાનું જણાતા, ૩૭ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૩ ના રોજ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, તળાજા સમક્ષ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૩. ચાર્જશીટ રજૂ કર્યા પછી, કાગળોની ચકાસણી કર્યા બાદ, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટને જણાવ્યું કે જે ગુનાઓ માટે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી છે તે સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ચલાવવાપાત્ર છે, તેથી સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૨૦૯ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, કેસ સેશન્સ કોર્ટમાં કમિટ કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં ૩૭ એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભાવનગર કેમ્પ એટ મહુવાએ ૧૯મી જુલાઈ, ૨૦૧૩ ના રોજ આંક ૫ પર ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૭૬ સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૨૦૧ નો ચોક્કસ આરોપ ઘડ્યો હતો. આરોપ ઘડ્યા પછી, અપીલકર્તા આરોપીનો બચાવ આંક ૬ પર નોંધવામાં આવ્યો હતો જેમાં અપીલકર્તાએ કોઈ ગુનો કર્યાનો ઇનકાર કર્યો હતો. પરિણામે, ફરિયાદપક્ષને અપીલકર્તા આરોપી સામે કેસ સાબિત કરવાની તક આપવામાં આવી હતી જેમાં

તેણે મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કર્યા છે. અંદાજે ૨૫ જેટલા સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી છે અને કેટલાક ૨૩ જેટલા દસ્તાવેજી પુરાવાઓ નીચલી કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને સદર મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાઓ રજૂ કર્યા પછી, પુરાવાઓ બંધ કરવા અંગે આંક ૮૨ પર એક પુર્સીસ આપવામાં આવી હતી અને તે પછી રેકૉર્ડ પરથી એવું જણાય છે કે અપીલકર્તા આરોપીને તક આપવાના હેતુથી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ વિશેષ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું. નિવેદન નોંધ્યા પછી અપીલકર્તાએ ઇન્સાફી કાર્યવાહી ચલાવવાની માંગ કરી અને પોતાની નિર્દોષતાનો દાવો કર્યો, તેથી કેસને આગળના નિર્ણય માટે મૂકવામાં આવ્યો જેમાં એવું જણાય છે કે વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા છે અને રેકૉર્ડ પરની સમગ્ર સામગ્રીને ધ્યાનમાં લીધા પછી અને પુરાવાઓનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી, દમા (એડ-હોક) એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભાવનગર કેમ્પ એટ મહુવાએ તારીખ ૨૬.૦૩.૨૦૧૪ નો ચુકાદો અને હુકમ પસાર કર્યો જેમાં અપીલકર્તા આરોપીને તેની સામે ચલાવવામાં આવેલ ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો અને તેને દસ વર્ષની સખત કેદની સજા અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/- નો દંડ અને દંડ ન ભરે તો બે વર્ષની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી. ૨૬મી માર્ચ, ૨૦૧૪ ના રોજ દોષિત ઠેરવવા અંગે નીચે મુજબનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો છે.

"કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૩૫(૧) હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને વર્તમાન કેસના આરોપીને ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમો ૩૭૬ અને કલમ ૨૦૧ હેઠળના ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે. આરોપીને ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમો ૩૭૬ અને કલમ ૨૦૧ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી આઈપીસી ની કલમ ૩૭૬ નો સંબંધ છે, તેથી આરોપીને ૧૦ વર્ષની સખત કેદ અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/- નો દંડ ચૂકવવાની સજા ફટકારવામાં આવે છે અને દંડ ન ચૂકવે તો વધુ બે વર્ષની કેદની સજા ભોગવવાની રહેશે. જ્યાં સુધી આઈપીસી ની કલમ ૨૦૧ નો સંબંધ છે, તેથી આરોપીને એક વર્ષની સાદી કેદ અને રૂ. ૧૦૦૦/- નો દંડ ચૂકવવાની સજા ફટકારવામાં આવે છે અને દંડ ન ચૂકવે તો વધુ ત્રણ મહિનાની સાદી કેદની સજા ભોગવવાની રહેશે."

૪. આ જ ચુકાદા અને હુકમને વર્તમાન ક્રિમિનલ અપીલની વિષયવસ્તુ બનાવવામાં આવેલ છે જે ૩૦મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૫ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હોય તેવું જણાય છે અને પેપર-બુક સંકલન પૂર્ણ થયા પછી, તેને અંતિમ નિર્ણય માટે આ કોર્ટ સમક્ષ મૂકવામાં આવી છે જેમાં અપીલકર્તા આરોપીનું પ્રતિનિધિત્વ વકીલ શ્રી પી.વી. પાટડિયા દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે અને રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ અધિક સરકારી વકીલ શ્રી રોનક રાવલ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે.

૫. અપીલકર્તા આરોપીનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા વકીલ શ્રી પાટડિયાએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે ફરિયાદપક્ષ વાજબી શંકા વિના કેસ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યો છે. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા મોટાભાગના સાક્ષીઓને હોસ્ટાઈલ જાહેર કરવામાં આવ્યા છે અને ભોગ બનનારની ઉંમર અંગે કોઈ નક્કર પુરાવા જણાતા નથી, અને તેથી, જ્યારે રેકૉર્ડ પરના પુરાવા દોષ સાબિત કરવા માટે પૂરતા ન હોય, ત્યારે દોષિત ઠરાવવાના હુકમને યોગ્ય ઠેરવવા માટે ભાગ્યે જ કોઈ સામગ્રી છે. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે રેકૉર્ડ પર તે એક નિર્વિવાદ બાબત છે કે ભોગ બનનારની ચોક્કસ ઉંમર જાણવા માટે કોઈ રેડિયોલોજિસ્ટની સલાહ લેવામાં આવી ન હતી. સેરોલોજીકલ રિપોર્ટ પણ ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપતો નથી અને તેથી,

માત્ર ભોગ બનનારની માતા અને ભોગ બનનારના નિવેદન પર આધાર રાખવો, જે નાની ઉંમરની છે, તેના આધારે વર્તમાન અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવવો સલામત નથી. વકીલ શ્રી પાટડિયાએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ પસાર કરતી વખતે આપવામાં આવેલા કારણો અટકળો અને ધારણાઓ પર આધારિત છે. આનાથી વિપરીત, એવું જણાય છે કે દોષિત ઠેરવવા માટે પુરાવાને ખેંચવામાં આવ્યા છે અને તેથી, આ હકીકતની પૃષ્ઠભૂમિમાં જ્યારે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપતી નથી, ત્યારે દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ કાયદાની નજરમાં ટકી શકે તેમ નથી. અપીલકર્તા તરફે શ્રી પાટડિયાએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે વાજબી શંકા વિના આરોપીનો દોષ સ્થાપિત કરવાની પ્રાથમિક ફરજ ફરિયાદપક્ષની છે અને જ્યારે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આવી ફરજ બજાવવામાં ન આવે, ત્યારે કોઈપણ રીતે એવું કહી શકાય નહીં કે દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ વાજબી છે. આનાથી વિપરીત, સમગ્ર સામગ્રી પરથી એવું જણાય છે કે પ્રશ્નગત બનાવ, જે વર્ણવવામાં આવ્યો છે, તેમાં ભોગ બનનાર ઝૂંપડામાં એકલી સૂતી ન હતી. તેની આસપાસ પરિવારના અન્ય ઘણા સભ્યો હતા, અને તેથી, ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી વાર્તા સંભવિત અને વિશ્વાસપાત્ર નથી. અપીલકર્તાને ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યો હોય તેવું જણાય છે, જે શક્યતાને નકારી શકાય નહીં અને તેથી, દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ પચાવવો શક્ય નથી. વકીલ શ્રી પાટડિયાએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે માતા અને ભોગ બનનારની જુબાનીમાંથી પણ પ્રશ્નગત બનાવનું વર્ણન

અત્યંત શંકાસ્પદ છે. સેરોલોજીકલ રિપોર્ટ એટલો સચોટ નથી જે અપીલકર્તા આરોપી સામે કોઈ સંભાવના દર્શાવી શકે. આ ઉપરાંત તબીબી અભિપ્રાય અને નજરે જોયેલા પુરાવા અલગ અલગ છે અને તેથી, અપીલકર્તા આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે પુરાવાને ખેંચવા એ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે વિદ્વાન સેશન્સ જજની સ્પષ્ટ ભૂલ સિવાય બીજું કંઈ નથી કારણ કે આવો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ કાયદાની નજરમાં ટકી શકે તેમ નથી. આ ઉપરાંત વકીલ શ્રી પાટડિયાએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા વિશેષ નિવેદનમાં, તેમની સમક્ષ કોઈ ગુનાહિત સંજોગો મૂકવામાં આવ્યા ન હતા અને શરૂઆતથી જ એવો સંપૂર્ણ દાવો હતો કે અપીલકર્તા સામે વેર રાખીને તેને આવા ગંભીર ગુનામાં ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યો છે, અને તેથી, જ્યારે રેકૉર્ડ પર આવી સ્થિતિ પ્રવર્તમાન હોય, ત્યારે એવું કહી શકાય નહીં કે ગુનો વાજબી શંકા વિના સ્થાપિત થયો છે. તબીબી પુરાવામાં, ભોગ બનનારની તપાસ કરનાર ડૉક્ટરે સામાન્ય રીતે ૮-૧૦ વર્ષની ઉંમરનો અભિપ્રાય આપ્યો છે, જોકે, ઉલટ-તપાસમાં આ મેડિકલ ઓફિસરે કબૂલાત કરી છે કે ચોક્કસ ઉંમર જાણવાના હેતુસર રેડિયોલોજિસ્ટનો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો નથી. ભોગ બનનારની તપાસ કરનાર ડૉ. રુબિના જાહિદભાઈ પઢિયાર, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૨૧, આંક ૫૩ ની જુબાની પરથી પણ સ્પષ્ટપણે અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો નથી કે વર્તમાન અપીલકર્તા દ્વારા કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું છે અને તેથી, પુરાવાઓનું એકંદર મૂલ્યાંકન સ્પષ્ટપણે

દર્શાવશે કે અપીલકર્તા સામે એટલો સ્પષ્ટ રીતે કોઈ ગુનો બનતો નથી જેને સંભાવનાની કસોટી પર પણ ટકાવી શકાય અને તેથી, દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ ગુણદોષ વિનાનો હોવાથી તેને બાજુ પર રાખવા પાત્ર છે અને અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી શકે છે. અન્ય કોઈ રજૂઆતો કરવામાં આવી નથી.

૬. અપીલકર્તા દ્વારા લેવામાં આવેલા વલણનો વિરોધ કરવા અને અપીલકર્તા તરફે વકીલ શ્રી પાટડિયાની રજૂઆતોનો સામનો કરવા માટે, અધિક સરકારી વકીલ શ્રી રોનક રાવલે સખત વિરોધ કર્યો છે અને રજૂઆત કરી છે કે આ એક યોગ્ય કેસ છે જેમાં કોઈ ઉદારતા દર્શાવવાની નથી. એ.પી.પી. શ્રી રાવલે રજૂઆત કરી છે કે આ એવો કેસ છે જેમાં અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા નવ વર્ષની સગીર બાળકી પર બળાત્કાર ગુજારવામાં આવ્યો છે અને આવો ગંભીર ગુનો માત્ર ફરિયાદપક્ષ સામે જ નહીં પરંતુ તે સમાજ સામે પણ ગુનો છે, અને તેથી, જ્યારે સચોટ કારણો દર્શાવીને દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ પસાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે જ સામગ્રીના આધારે દોષિત ઠરાવવાના હુકમમાં દખલ કરવાનું ભાગ્યે જ કોઈ વ્યાજબી કારણ છે. અધિક સરકારી વકીલ શ્રી રાવલે રજૂઆત કરી છે કે માત્ર પરિવાર તરફથી જ નહીં પરંતુ માતા તરફથી પણ એક સુસંગત વર્ણન બહાર આવી રહ્યું છે અને તે તબીબી પુરાવા અને તબીબી પ્રમાણપત્રો સાથે સંપૂર્ણપણે સુસંગત છે જે પેપર-બુક સંકલનના રેકૉર્ડનો ભાગ છે અને તેથી, જ્યારે આવો

કેસ હોય અને નજરે જોયેલા પુરાવા અને તબીબી પુરાવા વચ્ચે કોઈ વિસંગતતા ન હોય ત્યારે કેસ અપીલકર્તા આરોપી સામે વાજબી શંકાની પેલે પાર સાબિત થયો હોવાનું કહેવાય છે અને તેથી, ગુણદોષ વિનાની અપીલ ફગાવી દેવાને પાત્ર છે.

૬.૧ અધિક સરકારી વકીલ શ્રી રોનક રાવલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે અપીલકર્તા સમક્ષ તમામ ગુનાહિત સંજોગો પણ મૂકવામાં આવ્યા હતા અને માત્ર ઈનકાર સિવાય વધુ કોઈ વિશેષ નિવેદનમાં અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન લેવામાં આવેલા કોઈપણ બચાવમાં કોઈ યોગ્ય ખુલાસો બહાર આવ્યો નથી અને તેથી, જ્યારે પુરાવામાંથી ઉદ્ભવતા કેસનો કોઈ પણ રીતે બચાવ કરવામાં આવ્યો નથી. જો ભોગ બનનારની જુબાની, તબીબી પુરાવા અને તે પુરાવાઓ સામે રજૂ કરવામાં આવેલો બચાવ બળાત્કારના ગુનાનો સામનો કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવાના ભૌતિક પુરાવાઓ છે અને જો આવા પાસાઓનું બારીકાઈથી વાંચન જોવામાં આવે અને રેકૉર્ડ પરના પુરાવા પરથી ભેગું કરવામાં આવે, તો ફરિયાદપક્ષે અપીલકર્તા સામે વાજબી શંકા વિના કેસ સાબિત કર્યો છે, અને એવું જણાતું નથી કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશ દ્વારા કોઈ ભૂલ કરવામાં આવી છે જેને સુધારવાની જરૂર છે. અધિક સરકારી વકીલ શ્રી રોનક રાવલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે અપીલકર્તા દ્વારા એક જઘન્ય અપરાધ કરવામાં આવ્યો છે જ્યાં

અપીલકર્તાની ઓળખ કરવામાં આવી હતી, જ્યાં અપીલકર્તા નવ વર્ષની સગીર બાળકી પર ગુનો કરતો જોવા મળ્યો હતો અને જ્યારે તે હકીકતને રેકૉર્ડ પરના પુરાવા પરથી નોંધપાત્ર સમર્થન મળે છે, ત્યારે કોઈ દખલ કરવાની જરૂર નથી. અધિક સરકારી વકીલ શ્રી રોનક રાવલે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે માત્ર એટલા માટે કે કેટલાક સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બન્યા છે અને તેમણે ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન ન આપવાનું પસંદ કર્યું છે તેનાથી ફરિયાદપક્ષની નિયમિત અને મૂળભૂત હકીકત નાબૂદ થશે નહીં. આનાથી વિપરીત, તબીબી પુરાવા સ્પષ્ટપણે ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપે છે અને ભોગ બનનારની ઉંમરના સંદર્ભમાં એક સુસંગત દલીલ બહાર આવી રહી છે જે સૂચવે છે કે માતા તેમજ પિતાએ સ્પષ્ટપણે જુબાની આપી છે અને ઉંમરના સંદર્ભમાં તેમની જુબાનીઓને તબીબી પુરાવા દ્વારા પણ સમર્થન મળે છે અને આ સંજોગોનો વિરોધ કરવા માટે રેકૉર્ડ પરથી કોઈ બચાવ ઉભરતો જણાતો નથી, અને તેથી, જ્યારે રેકૉર્ડ પર આવી સ્થિતિ છે, ત્યારે એવું કહી શકાય નહીં કે વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા કોઈ ભૂલ કરવામાં આવી છે. આથી, અધિક સરકારી વકીલે કોર્ટને અપીલકર્તા – આરોપી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ ફગાવી દેવા વિનંતી કરી છે.

૭. સંબંધિત પક્ષકારો તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોના સંદર્ભમાં

રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીમાંથી પસાર થયા પછી, કોર્ટ માટે એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે સમગ્ર રીતે પુરાવા પર નજર નાખવી અને તેનું સ્વતંત્ર રીતે વિશ્લેષણ કરવું જરૂરી બની ગયું છે કે નીચેની કોર્ટ દ્વારા કોઈ ભૂલ કરવામાં આવી છે કે નહીં. આ દોષિત ઠરાવવાના હુકમ સામેની અપીલ હોવાથી, આવી કવાયત હાથ ધરવી જરૂરી છે. આથી, કોર્ટ દ્વારા પુરાવાઓનું સ્વતંત્ર વિશ્લેષણ હાથ ધરવામાં આવી રહ્યું છે, જે નીચેની સ્થિતિ દર્શાવે છે.

૭.૧ હાલના કેસની રીત અભૂતપૂર્વ છે જેમાં નવ વર્ષની નાની વયનું બાળક ગુનાનો ભોગ બન્યું હોવા છતાં માતા-પિતા આશ્ચર્યજનક રીતે પ્રતિકૂળ બની ગયા છે. આ પરિવારના સભ્યો વચ્ચેના આંતરિક સંબંધોને કારણે હોવાનું જણાય છે અને શક્ય છે કે આવી રીતે વર્તવા માટે લાગણીઓ અને અન્ય પરિબળોએ ભાગ ભજવ્યો હોય, અન્યથા નિર્વિવાદપણે સંબંધિત સમયે ભોગ બનનાર સગીર હતી અને તેની ઉંમર માત્ર નવ વર્ષની હતી. હવે ઉંમરના આ પાસાના સંદર્ભમાં જો રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સુસંગત પુરાવા જોવામાં આવે, તો ઉંમરની બાબતમાં માતા-પિતાની જુબાનીમાં કોઈ વિરોધાભાસ નથી.

૭.૨ ફરિયાદપક્ષે કેસ સ્થાપિત કરવાના હેતુથી ભાવનગર ખાતે મેડિકલ ઓફિસર તરીકે ફરજ બજાવતા ડૉ. સૌરભ મહાપ્રભુની ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૨૪ તરીકે

આંક ૭૨ પર તપાસ કરી છે. આ મેડિકલ ઓફિસરે કોર્ટ સમક્ષ જુબાની આપી છે કે તેઓ જ્યારે ફરજ પર હતા, ત્યારે ૨૭.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ વહેલી સવારે ૪:૧૦ વાગ્યાની આસપાસ, મહુવા પોલીસ સ્ટેશનના મહિલા કોન્સ્ટેબલ ભાનુબેન અમરાભાઈ ચુડાસમા, ગાયનેકોલોજિસ્ટ તપાસ માટે ભોગ બનનારને લાવ્યા હતા અને તે સંદર્ભમાં પુરાવા સૂચવે છે કે આ મેડિકલ ઓફિસરે સંબંધિત રેકૉર્ડ વાંચ્યો, એક્સ-રે રિપોર્ટ વાંચ્યો, જે સર ટી. હોસ્પિટલના એક્સ-રે વિભાગમાં લેવામાં આવ્યો હતો અને તેના આધારે, સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તે એક્સ-રે રિપોર્ટ જોતાં, ઉંમર ૮-૧૦ વર્ષની આસપાસ હોવી જોઈએ. ભોગ બનનારના દાંતની પણ તપાસ કરવામાં આવી હતી અને હોસ્પિટલના ડૉક્ટર દ્વારા આવી તપાસ પરથી ભોગ બનનારની ઉંમર ૮-૯ વર્ષની આસપાસ હોવાનું જણાયું હતું. અલબત્ત, ઉલટ-તપાસમાં રેડિયોલોજિસ્ટ રિપોર્ટનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે પરંતુ ભોગ બનનારની એકંદર શારીરિક તપાસ અને એક્સ-રે રિપોર્ટ અને વધુમાં દાંતની તપાસ અને અન્ય શારીરિક સ્થિતિઓ તપાસવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ આવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો છે જેમાં ભોગ બનનારની ઉંમર ૮-૧૦ વર્ષની હોવાનું જણાયું હતું.

૭.૩ આ ઉપરાંત, ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આંક ૬૧ પર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૨૨ તરીકે અન્ય એક સાક્ષીની તપાસ કરવામાં આવી છે, જે ડૉ. મેહુલ ત્રિભુવનદાસ

પરમાર છે, જેઓ સંબંધિત સમયે સર ટી. હોસ્પિટલમાં મેડિકલ ઓફિસર (ગાયનેક) તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. હવે આ સાક્ષીની જુબાની, જે પેપર-બુક સંકલનના પૃષ્ઠ:૧૩૭ પર દર્શાવવામાં આવી છે, તે દર્શાવે છે કે ૨૭.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ અલંગ પોલીસ સ્ટેશન (તળાજા) ની યાદી સાથે ભોગ બનનારને તેમની સમક્ષ લાવવામાં આવી હતી, ગાયનેકોલોજિસ્ટ તપાસ માટે રિફર કરવામાં આવી હતી અને તપાસ કર્યા પછી, મેડિકલ ઓફિસરે જણાવ્યું છે કે ભોગ બનનારની માતા દ્વારા તેમની સમક્ષ આપવામાં આવેલ ઇતિહાસ દર્શાવે છે કે ભોગ બનનારને ચાલવામાં થોડી તકલીફ હતી કારણ કે ગુપ્ત ભાગમાંથી લોહી નીકળતું હતું અને સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે હિંમતભાઈ એટલે કે હાલના આરોપીએ તેણી પર અત્યાચાર ગુજાર્યો હતો. ૦૭.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ ડૉક્ટર સમક્ષ માતા દ્વારા પણ પ્રારંભિક તબક્કે જ સ્પષ્ટ નામ આપવામાં આવ્યું છે. વધુ જુબાની દર્શાવે છે કે પેરીનિયલ વિસ્તારમાં ૧.૫ x ૨.૦ સે.મી. ની ઇજા જોવા મળી હતી અને ભોગ બનનાર સભાન હોવાથી શારીરિક તપાસ શક્ય ન હોવાથી તેને ઓપરેશન થિયેટરમાં લઈ જવામાં આવી હતી અને એનેસ્થેસિયા આપીને તપાસ કરવામાં આવી હતી. આ મેડિકલ ઓફિસરને જણાયું કે પેરીનિયલ વિસ્તારમાં ઇજા અને રક્તસ્રાવ પણ જોવા મળ્યા હતા અને તેથી, આ મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા ઓપરેશન થિયેટરમાં ટાંકા લેવામાં આવ્યા હતા અને ત્યારબાદ ઓપરેશન પછીની સંભાળ માટે હોસ્પિટલના વોર્ડમાં શિફ્ટ કરવામાં આવી હતી. હવે, આ મેડિકલ ઓફિસરે સ્પષ્ટપણે અભિપ્રાય આપ્યો છે કે તેના પર બળાત્કારની

શક્યતાને નકારી શકાય નહીં. ઉલટ-તપાસમાં એવું પણ સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે અલબત્ત નિશ્ચિતતા સાથે કોઈ અભિપ્રાય આપી શકાતો નથી પરંતુ શક્યતાને પણ નકારી શકાય નહીં અને તે સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે તેણીના ગુમાંગ સંપૂર્ણપણે વિકસિત ન હતા જે સૂચવે છે કે તે સંબંધિત સમયે સગીર હતી. કેસ સ્થાપિત કરવાના હેતુથી ફરિયાદપક્ષે તળાજા લોકલ હેલ્થ સેન્ટરમાં ફરજ બજાવતા અન્ય એક મેડિકલ ઓફિસરને કામે લગાડ્યા છે અને આ મેડિકલ ઓફિસર સમક્ષ આરોપી હિંમતભાઈને લાવવામાં આવ્યો હતો. આંક ૫૩ પર, આ મેડિકલ ઓફિસરની જુબાની આગળ દર્શાવે છે કે આ જ આરોપીએ ઇતિહાસ આપ્યો છે કે ૨૫.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ રાત્રે આશરે ૧૦:૦૦ વાગ્યે, ભોગ બનનારે પોતે જ તેને ઉશ્કેરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો અને શારીરિક સંબંધ બાંધવા માટે ઉશ્કેર્યો હતો. હવે આ એ ઇતિહાસ છે જે ૨૭.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ ૦૬:૦૦ વાગ્યે અપીલકર્તા - આરોપી દ્વારા આ મેડિકલ ઓફિસર સમક્ષ આપવામાં આવ્યો છે જે દર્શાવે છે કે અપીલકર્તા - આરોપી દ્વારા ભોગ બનનારના કહેવા પર, તેના કહેવા મુજબ, થોડો શારીરિક સંબંધ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હોય તેવું લાગે છે. આ મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા, આરોપીની શારીરિક તપાસ કર્યા પછી, એવો પણ અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો છે કે તે શારીરિક સંબંધ બાંધવા માટે સક્ષમ હતો અને વધુ તપાસ દર્શાવે છે કે તેના શરીર પર ઇજાના કોઈ નિશાન જોવા મળ્યા ન હતા પરંતુ કેટલીક જરૂરી સામગ્રી એકત્ર કર્યા પછી, તેને એફએસએલ પૃથ્થકરણ માટે મોકલવામાં આવી હતી.

૭.૪ આ મેડિકલ ઓફિસરની જુબાની પરથી એવું પણ જણાય છે કે ૨૭.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ રાત્રે ૧૨:૩૫ કલાકે મહિલા પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા શારીરિક તપાસના હેતુ માટે ભોગ બનનારને આશ્ચર્યજનક રીતે આ મેડિકલ ઓફિસર સમક્ષ લાવવામાં આવી હતી. અહીં પણ આ કોર્ટ સમક્ષ માતા ઇતિહાસ દર્શાવે છે અને આપે છે કે ૨૫.૧૧.૨૦૧૨ ના રોજ, આશરે ૧૨:૦૦ વાગ્યે અને તે પછી અપીલકર્તા આરોપીએ કથિત કૃત્ય કર્યું છે. આ મેડિકલ ઓફિસરને જણાવ્યું કે ભલે ભોગ બનનાર પર ઇજાના કોઈ નિશાન ન હતા પરંતુ હકીકત એ હતી કે તેનો હાઈમન ફાટી ગયો હતો. આ મેડિકલ ઓફિસરનો અભિપ્રાય છે કે આના કારણે શારીરિક સંબંધની શક્યતાને નકારી શકાય નહીં. વધુ ઉલટ-તપાસમાં એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે અપીલકર્તા આરોપીની ઉંમર આશરે ૨૨ વર્ષ હતી અને તે શારીરિક સંબંધ સ્થાપિત કરવા માટે સક્ષમ હતો. ઉલટ તપાસમાં આ મેડિકલ ઓફિસરે આશ્ચર્યજનક રીતે જણાવ્યું છે કે જો બળજબરીથી બળાત્કાર ગુજારવામાં આવે તો ઇજાના નિશાન દેખાઈ શકે છે. આ મેડિકલ ઓફિસરનો કામચલાઉ અભિપ્રાય એવો છે કે ભોગ બનનાર સાથે શારીરિક કૃત્ય કરવામાં આવ્યું છે. તેથી રેકૉર્ડ પર પ્રવર્તમાન ઉપરોક્ત સંજોગો પરથી બે ભૌતિક પાસાઓ બહાર આવે છે એટલે કે (i) ઉંમર નિર્વિવાદ છે જે નવ વર્ષની આસપાસ દર્શાવે છે અને વધુ શારીરિક તપાસ દર્શાવે છે કે હાઈમન ફાટી ગયો છે

અને બળાત્કારની શક્યતાને નકારી શકાય નહીં. હવે આ પરિસ્થિતિના સંદર્ભમાં, જે પ્રવર્તે છે, જો આપણે પૃષ્ઠ:૪૧૯ પર રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલ એફએસએલ પૃથ્થકરણ જોઈએ, તો તેનું પરિણામ પૃષ્ઠ:૪૨૫ પર છે. પાર્સલ ડી માં કેટલાક શુક્રાણુઓ જોવા મળ્યા અને પાર્સલ 'બી' પર, લોહી જોવા મળ્યું. આરોપીના લોહીનો નમૂનો આરોપીનો હોવાનું દર્શાવે છે એટલે કે "બી" બ્લડ ગ્રુપ અને તે ભોગ બનનારના કપડાં પરથી મળી આવ્યું છે અને તેથી એફએસએલ પૃથ્થકરણ પણ ફરિયાદપક્ષના કેસને નોંધપાત્ર રીતે સમર્થન આપે છે, અને તેથી, તબીબી પુરાવા અને એફએસએલ પૃથ્થકરણ ભોગ બનનાર પર બળાત્કાર વિશે ફરિયાદપક્ષના મૂળ સંસ્કરણની પુષ્ટિ કરે છે. પ્રશ્નગત બનાવના સંદર્ભમાં સેરોલોજીકલ અને એફએસએલ પૃથ્થકરણને પણ નકારી કે અવગણી શકાય નહીં.

૭.૫ હવે આ સંદર્ભમાં જો આગળ ભોગ બનનારનો મૂળ ઇતિહાસ, જે સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્ર સમક્ષ નોંધવામાં આવ્યો છે, તેમજ અપીલકર્તાને જોવામાં આવે તો, એક વાત ખૂબ જ નિશ્ચિત છે કે અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા શારીરિક કૃત્ય કરવામાં આવ્યું છે. ત્વરિત પ્રારંભિક સંસ્કરણ દર્શાવે છે કે અપીલકર્તા આરોપીએ સંબંધ સ્થાપિત કર્યા છે. અલબત્ત, તેણે કબૂલાત કરી છે કે તે ભોગ બનનારની ઉશ્કેરણી પર હતું પરંતુ પછી ભોગ બનનારની માતા દ્વારા આપવામાં આવેલો

ઇતિહાસ, જે સંકલનના પૃષ્ઠ:૩૩૫ પર દર્શાવેલ છે, તે અપીલકર્તા આરોપીના અપરાધ વિશે સૂચવે છે, અને તેથી, પેપર-બુક સંકલનના પૃષ્ઠ:૩૨૭ અને પૃષ્ઠ:૩૩૫ પરની દસ્તાવેજી સામગ્રીના સંયુક્ત વાંચન પરથી, તે સ્પષ્ટ થશે કે શારીરિક સંબંધ અસ્તિત્વમાં હોવાનું ઉભરી રહ્યું છે જે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાઓ પરથી સ્થાપિત થાય છે.

૭.૬ એ નિર્વિવાદ હકીકત છે કે સંબંધિત સમયે ભોગ બનનાર દસ વર્ષથી વધુ ઉંમરની પણ ન હતી. વધુમાં, તે પણ સ્પષ્ટપણે ઉભરી આવ્યું છે કે અપીલકર્તા આરોપીએ સગીર ભોગ બનનાર સાથે શારીરિક સંબંધ સ્થાપિત કર્યા છે અને તે રેકૉર્ડ પરથી પણ ઉભરી રહ્યું છે કે આવા કૃત્યના કારણે ભોગ બનનારને કેટલીક ઈજાઓ પણ થઈ છે જેમાં ટાંકા પણ લેવા પડ્યા હતા, જે હકીકત આ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવી છે.

૭.૭ હવે આની સામે જો અપીલકર્તા આરોપીનું વધુ નિવેદન જોવામાં આવે, જે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલું છે, તો માત્ર ઇનકાર સિવાય કોઈ સચોટ ખુલાસો દેખાતો નથી અને કાયદાની તે સ્થાપિત દરખાસ્ત છે કે ગુનાહિત સંજોગો પર ખુલાસો કરવો એ અપીલકર્તા આરોપીની કાનૂની ફરજ છે, જે બોજ અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા અદા કરવામાં આવ્યો ન હોય તેવું જણાય છે.

૭.૮ હવે, તેથી ઉપર જણાવ્યા મુજબ, આ તમામ સંજોગો, કોર્ટને સાક્ષીઓની જુબાની તરફ દોરી જાય છે, એટલે કે ભોગ બનનારના માતાપિતા તેમજ ભોગ બનનારની જુબાની અને આ સંદર્ભમાં, તપાસ અધિકારીની જુબાની પણ ખૂબ જ સુસંગત છે.

૭.૯ આજકાલ સામાજિક પરિવર્તન જોવા મળે છે અને જ્યારે પરિવારમાં કોઈ ગુનો બને છે, ત્યારે એક વૃત્તિ વિકસે છે કે સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બની જાય છે જેથી ગુનેગારોને કલીનચિટ આપી શકાય અને આ હકીકત રમેશ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૧૭) ૧ એસ.સી.સી. ૫૨૯ માં નોંધાયેલ, ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા પણ નોંધવામાં આવી છે, જેના આવા મુદ્દાઓ પરના કેટલાક અવલોકનો નોંધવા યોગ્ય છે અને હવે પછી રજૂ કરવામાં આવે છે, વધુ ખાસ કરીને ફ્કર ૩૯ થી ૪૯ માં.

"[૩૯] અમને જણાય છે કે તે એક સામાન્ય બાબત બની રહી છે, લગભગ નિયમિત બાબત, કે ફોજદારી કેસોમાં સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બને છે. સાક્ષીઓના આ વર્તન કે વલણ પાછળ વિવિધ કારણો હોઈ શકે છે. એવું

બની શકે છે કે જ્યારે આવા સાક્ષીઓના નિવેદનો તપાસ દરમિયાન પોલીસ દ્વારા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે તપાસ અધિકારીએ તેમને આવા નિવેદનો આપવા મજબૂર કર્યા હતા અને તેથી, કોર્ટમાં જુબાની આપતી વખતે તેઓ તેમાંથી પાછા હટી ગયા હતા અને તે વ્યાજબી પણ છે. જોકે, મોટાભાગના કેસોમાં હવે આ કારણ નથી. સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બનવાનું આ વલણ અન્ય વિવિધ પરિબલોને કારણે છે. તે આરોપી/કસૂરવાર વિરુદ્ધ જુબાની આપવાનો ડર અથવા રાજકીય દબાણ અથવા પરિવારના અન્ય સભ્યોનું દબાણ અથવા આવા અન્ય સામાજિક પરિબલો હોઈ શકે છે. એવું પણ બની શકે છે કે સાક્ષીઓને આર્થિક લાલચ આપીને ભ્રષ્ટ કરવામાં આવે છે.

[૪૦] છેલ્લા કેટલાક વર્ષોના કેટલાક ચુકાદાઓમાં, આ કોર્ટે સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બનવાના આવા વિચિત્ર વર્તન

પર ટિપ્પણી કરી છે અને અમે આવા કેટલાક ચુકાદાઓ
ટાંકવા માંગીએ છીએ. ક્રિષ્ના મોચી વિ. સ્ટેટ ઓફ
બિહાર, ૨૦૦૨ ૬ એસ.સી.સી. ૮૧ માં આ કોર્ટે નીચે
મુજબ અવલોકન કર્યું છે: "૩૧. એ સામાન્ય અનુભવની
બાબત છે કે તાજેતરના સમયમાં વિકસિત દેશોમાં પણ
જાહેર જીવનમાં નૈતિક મૂલ્યોમાં તીવ્ર ઘટાડો જોવા મળ્યો
છે, તો આપણા જેવા વિકાસશીલ દેશમાં તો એથીય
વધુ, જ્યાં ઘટાડાનો દર વધુ છે. સામાન્ય કેસોમાં પણ,
સાક્ષીઓ જુબાની આપવા માટે તૈયાર હોતા નથી અથવા
અનેક કારણોસર કોર્ટને તેમના પુરાવાઓ વિશ્વસનીય
લાગતા નથી. એક કારણ એ હોઈ શકે છે કે તેઓ
આરોપી વિરુદ્ધ જુબાની આપવાની હિંમત ધરાવતા નથી
કારણ કે તેમના જીવનને ખતરો હોય છે, ખાસ કરીને
જ્યારે ગુનેગારો રીઢા ગુનેગારો હોય અથવા સરકારમાં
ઉચ્ચ પદ પર હોય અથવા સત્તાની નજીક હોય, જે
રાજકીય, આર્થિક અથવા સ્નાયુબળ સહિતની અન્ય
સત્તાઓ હોઈ શકે છે."

[૪૧] તેવી જ રીતે, ઝાહિરા હબીબુલ્લાહ વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, ૨૦૦૬ ૩ એસ.સી.સી. ૩૭૪ માં આ કોર્ટે નીચેના અવલોકનો સાથે સમસ્યા પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો: "૪૦. બેન્થમે કહ્યું હતું તેમ સાક્ષીઓ ન્યાયની આંખ અને કાન છે. આથી, ઇન્સાફી કાર્યવાહીની પ્રક્રિયાની ગુણવત્તાનું મહત્વ અને પ્રાધાન્યતા છે. જો સાક્ષી પોતે ન્યાયની આંખો અને કાન તરીકે કામ કરવા માટે અસમર્થ થઈ જાય, તો ઇન્સાફી કાર્યવાહી બગડી જાય છે અને લકવાગ્રસ્ત થઈ જાય છે અને તે હવે નિષ્પક્ષ ઇન્સાફી કાર્યવાહી રહી શકતી નથી. અસમર્થતા સાક્ષી નિયંત્રણ બહારના કારણોસર, કોર્ટમાં સત્ય બોલવાની સ્થિતિમાં ન હોવા અથવા બેદરકારી અથવા અજ્ઞાનતા અથવા કોઈ ભ્રષ્ટ મિલીભગતના કારણે હોઈ શકે છે. સાક્ષીઓના વારંવાર હોસ્ટાઈલ બનવાના કારણે કોર્ટ દ્વારા અનુભવાયેલા અસંખ્ય અનુભવો પર કામ કરવાનો સમય પાડી ગયો છે, જે ધાકધમકી, બળજબરી, લાલચ અને સત્તામાં રહેલા લોકો, તેમના સાગરિતો અને ભાડૂતી માણસો, રાજકીય વગ અને આશ્રય અને અન્ય અસંખ્ય ભ્રષ્ટ પ્રથાઓ કે જે

ચતુરાઈપૂર્વક દબાવવા અને સપાટી પર આવતા સત્ય અને વાસ્તવિકતાઓને દબાવવા માટે અપનાવવામાં આવે છે તેના કારણે હોય છે. વ્યાપક જાહેર અને સામાજિક હિતની માંગ છે કે ગુનાનો ભોગ બનેલા લોકો કે જેઓ સામાન્ય રીતે ફરિયાદપક્ષના પક્ષકારો નથી અને તેમની પ્રસ્તુત કરતી એજન્સીઓ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ કરતા રાજ્યના હિતોને નુકસાન ન થાય તે માટે સાક્ષીઓને સુરક્ષિત કરવાની જરૂર છે. સમય આવી ગયો છે જ્યારે સાક્ષીઓના રક્ષણ માટે ગંભીર અને અવિભાજ્ય વિચારો આપવા જોઈએ જેથી કોર્ટ સમક્ષ અંતિમ સત્ય રજૂ થાય અને ન્યાયની જીત થાય અને ઇન્સાઈ કાર્યવાહી માત્ર મજાક બનીને ન રહી જાય. ૪૧. રાજકીય આશ્રય ધરાવતા અને સ્નાયુબળ અને નાણાં બળનો ઉપયોગ કરી શકતા સત્તામાં રહેલા લોકોને સંડોવતા સંવેદનશીલ કેસોમાં સાક્ષીઓને રક્ષણ આપવા માટે રાજ્યની ચોક્કસ ભૂમિકા છે, જેથી ઇન્સાઈ કાર્યવાહીને દૂષિત અને પાટા પરથી ઉતરતી અટકાવી શકાય અને સત્યનો ભોગ ન લેવાય. તેના નાગરિકોના રક્ષક તરીકે તેણે એ સુનિશ્ચિત કરવું પડશે કે કોર્ટમાં

ઈન્સાફી કાર્યવાહી દરમિયાન સાક્ષી જેની સામે જુબાની આપી છે તેના દ્વારા સતાવવાના કોઈ પણ ડર વિના સુરક્ષિત રીતે સત્યની જુબાની આપી શકે. દરેક રાજ્યની તેના નાગરિકોના જીવન અને સ્વતંત્રતાનું રક્ષણ કરવાની બંધારણીય જવાબદારી અને ફરજ છે. તે કાયદાના શાસનના પાલન માટેની મૂળભૂત જરૂરિયાત છે. જાતિ, સંપ્રદાય, ધર્મ, રાજકીય માન્યતા અથવા વિચારધારા જેવા કોઈપણ બાહ્ય પરિબલોને કારણે આ જરૂરિયાતમાંથી કોઈ વિચલન થઈ શકે નહીં. દરેક રાજ્યને આ મૂળભૂત જરૂરિયાતો જાણવાની અપેક્ષા છે અને તેને કોઈ બદલાની જરૂર નથી. ગુજરાત રાજ્ય સામે કરવામાં આવેલી ટીકાના સંદર્ભમાં અમે આટલું જ કહી શકીએ. ટેરરિસ્ટ એન્ડ ડિસરપ્ટિવ એક્ટિવિટીઝ (પ્રિવેન્શન) એક્ટ, ૧૯૮૭ (ટૂંકમાં "ટાડા એક્ટ") જેવા કેટલાક કાયદાકીય અધિનિયમોએ સાક્ષીઓ દ્વારા સ્નાયુબળ, નાણાં બળ અથવા રાજકીય સત્તા ધરાવતા લોકો વિરુદ્ધ જુબાની આપવાની અનિચ્છાની નોંધ લીધી છે જે રોજુંદી બાબત બની ગઈ છે. જો આખરે સત્ય સુધી પહોંચવું હોય, તો ન્યાયની આંખો અને કાન

સુરક્ષિત હોવા જોઈએ જેથી ન્યાયના હિતો ન્યાયાલયો સમક્ષની કાર્યવાહીને માત્ર મોક ટ્રાયલ બનાવવાની દ્રષ્ટિએ અસમર્થ ન બને જે સામાન્ય રીતે ફિલ્મોમાં જોવા મળે છે."

[૪૨] તેવી જ રીતે, સાક્ષી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૨૦૦૪ ૫ એસ.સી.સી. ૫૧૮ માં સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બનવાના જોખમનું ફરીથી નીચેના શબ્દોમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૩૨. આરોપીની માત્ર દષ્ટિ ભોગ બનનાર અથવા સાક્ષીઓના મનમાં ભારે ડરનું તત્વ પ્રેરિત કરી શકે છે અથવા તેમને આઘાતની સ્થિતિમાં મૂકી શકે છે. આવી સ્થિતિમાં તે બનાવની સંપૂર્ણ વિગતો આપી શકશે નહીં જેના પરિણામે ન્યાયનો ગર્ભપાત થઈ શકે છે. તેથી, કોઈ સ્ક્રીન અથવા એવી કોઈ વ્યવસ્થા કરી શકાય છે જ્યાં ભોગ બનનાર અથવા સાક્ષીઓને આરોપીનું શરીર અથવા ચહેરો જોવાની પીડામાંથી પસાર ન થવું પડે. ઘણીવાર ઉલટ-તપાસમાં પૂછવામાં આવતા પ્રશ્નો

હેતુપૂર્વક બળાત્કાર અને બાળ દુર્વ્યવહારનો ભોગ બનેલા લોકોને શરમાવવા અથવા મૂંઝવણમાં મૂકવા માટે રચાયેલ હોય છે. તેનો હેતુ એ છે કે શરમ અથવા સંકોચની લાગણીને લીધે, ભોગ બનનાર બોલી શકશે નહીં અથવા આરોપી દ્વારા આચરવામાં આવેલા અમુક કૃત્યોની વિગતો આપી શકશે નહીં. તેથી, વધુ સારું રહેશે કે ઉલટ-તપાસમાં આરોપી દ્વારા પૂછવામાં આવનાર પ્રશ્નો કોર્ટના પ્રિસાઈડિંગ ઓફિસરને લેખિતમાં આપવામાં આવે, જે ભોગ બનનાર અથવા સાક્ષીઓને એવી ભાષામાં મૂકી શકે જે શરમજનક ન હોય. અરજદાર દ્વારા આપવામાં આવેલા અન્ય સૂચન સામે ભાગ્યે જ કોઈ વાંધો હોઈ શકે કે જ્યારે પણ બાળક અથવા બળાત્કારનો ભોગ બનેલ વ્યક્તિને જુબાની આપવી પડે, ત્યારે જરૂર પડે ત્યારે પૂરતો વિરામ આપવો જોઈએ. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૨૭ ની પેટા-કલમ (૨) ની જોગવાઈઓ આઈપીસી ની કલમ ૩૫૪ અને ૩૭૭ હેઠળના ગુનાઓની તપાસ અથવા ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં પણ લાગુ થવી જોઈએ."

[૪૩] સ્ટેટ વિ. સંજીવ નંદા, ૨૦૧૨ ૮ એસ.સી.સી.
૪૫૦ માં કોર્ટે વધતા જતા ખલેલ પહોંચાડતા વલણને
પુનરાવર્તિત કરવામાં અડચણ અનુભવી:

"૯૯. ભારતમાં ફોજદારી અદાલતો દ્વારા સામનો
કરવામાં આવતો એક મુખ્ય ખલેલ પહોંચાડતો પરિબળ
સાક્ષીનું હોસ્ટાઈલ બનવું છે. સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બનવા
પાછળ ઘણા કારણો છે, પરંતુ મોડેથી, આપણે જોઈએ
છીએ, ખાસ કરીને હાઈ પ્રોફાઈલ કેસોમાં, નાણાકીય
વિચારણા અથવા અન્ય આકર્ષક ઓફરને કારણે
સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બનવાની નિયમિતતા છે જે સમગ્ર
ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીને નબળી પાડે છે અને લોકોમાં
એવી છાપ ઉભી થાય છે કે શક્તિશાળી અને
પ્રભાવશાળી લોકો હંમેશા કાયદાની ચુંગાલમાંથી છટકી
શકે છે, જેનાથી સિસ્ટમ પર લોકોનો વિશ્વાસ ઓછો
થાય છે.

૧૦૦. આ કોર્ટે સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિ. રમેશ મિશ્રા અને
અન્ય, ૧૯૯૬ એઆઈઆર(એસસી) ૨૭૬૬ માં
ઠરાવ્યું હતું કે તે સમાન રીતે સ્થાપિત કાયદો છે કે
હોસ્ટાઈલ સાક્ષીના પુરાવાને સંપૂર્ણપણે નકારી શકાતા

નથી, જો તે ફરિયાદપક્ષ અથવા આરોપીની તરફેણમાં બોલાયા હોય, પરંતુ તેની ખૂબ નજીકથી ચકાસણી કરી શકાય છે અને પુરાવાનો તે ભાગ જે ફરિયાદપક્ષ અથવા બચાવપક્ષના કેસ સાથે સુસંગત છે તે સ્વીકારી શકાય છે. કે. અંબઝગન વિ. સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ અને અન્ય, ૨૦૦૪ એઆઈઆર(એસસી) ૫૨૪ માં, આ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે જો કોઈ કોર્ટને લાગે છે કે પ્રક્રિયામાં સાક્ષીની શાખ સંપૂર્ણપણે હચમચી ગઈ નથી, તો તે સાક્ષીના પુરાવાને સંપૂર્ણ રીતે સાવધાનીપૂર્વક વાંચ્યા અને ધ્યાનમાં લીધા પછી, રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના પ્રકાશમાં તેની જુબાનીનો તે ભાગ સ્વીકારી શકે છે જે તેને વિશ્વાસપાત્ર લાગે છે અને તેના પર કાર્ય કરી શકે છે. ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ બંને દ્વારા તાત્કાલિક કેસમાં બરાબર આવું જ કરવામાં આવ્યું હતું અને તેઓએ આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યા હતા.

૧૦૧. જોકે, અમે આ કેસની ખતેલ પહોંચાડતી હકીકત તરફ આંખ આડા કાન કરી શકીએ નહીં જ્યાં સ્થળ પર હાજર ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષી પણ હોસ્ટાઈલ બન્યો હતો. આ કોર્ટે સિદ્ધાર્થ વશિષ્ઠ ઉર્ફે મનુ શર્મા વિ. સ્ટેટ (એનસીટી

ઓફ દિલ્હી), ૨૦૧૦ ડ એસ.સી.સી. ૧ અને ઝાહિરા
હબીબુલ્લાહ શેખ વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, ૨૦૦૬
એઆઈઆર(એસસી) ૧૩૬૭ માં, પોલીસ દ્વારા
નિવેદનો યોગ્ય રીતે ન નોંધવા અને ડરાવવા, પ્રલોભન
અને હેરાફેરીની અન્ય પદ્ધતિઓના કારણે ફરિયાદપક્ષના
સાક્ષી દ્વારા નિવેદનો પાછા ખેંચવા જેવી સિસ્ટમની
સ્પષ્ટ ખામીઓ પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. જોકે, અદાલતો
વાસ્તવિકતા તરફ આંખ આડા કાન કરી શકે નહીં. જો
કોઈ સાક્ષી ન્યાયિક પ્રક્રિયાને બગાડવા માટે હોસ્ટાઈલ
બને છે, તો અદાલતો મૂક પ્રેક્ષક તરીકે ઊભી રહેશે નહીં
અને સત્ય સામે લાવવા માટે દરેક પ્રયાસો કરવા જોઈએ.
દબાણ, પ્રલોભન અથવા ધાકધમકી હેઠળ કામ કરતા
ભોળા સાક્ષીઓ દ્વારા ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીને
ઉથલાવી શકાતી નથી. વધુમાં, આઈપીસી ની કલમ
૧૯૩ ખોટા પુરાવા આપવા બદલ સજા લાદે છે પરંતુ
તેનો ભાગ્યે જ ઉપયોગ થાય છે."

[જજ] વિવિધ કેસોના વિશ્લેષણ પરથી, નીચેના કારણો જાણી શકાય છે જે સાક્ષીઓને કોર્ટ સમક્ષ તેમના નિવેદનો પાછા ખેંચવા અને હોસ્ટાઈલ બનાવે છે:

"(i) ધમકી/ડરાવવું.

(ii) વિવિધ માધ્યમો દ્વારા પ્રલોભન.

(iii) આરોપી દ્વારા સ્નાયુબળ અને નાણાં બળનો ઉપયોગ.

(iv) સ્ટોક સાક્ષીઓનો ઉપયોગ.

(v) લાંબી ચાલતી ઇન્સાફી કાર્યવાહી.

(vi) તપાસ અને ઇન્સાફી કાર્યવાહી દરમિયાન સાક્ષીઓને પડતી મુશ્કેલીઓ.

(vii) સાક્ષીની પ્રતિકૂળતા ચકાસવા માટે કોઈ સ્પષ્ટ કાયદાનું અસ્તિત્વ ન હોવું."

[જપ] ધમકી અને ડરાવવું એ સાક્ષીઓની પ્રતિકૂળતા માટેનું એક મુખ્ય કારણ છે. બેન્થમે કહ્યું હતું: "સાક્ષીઓ ન્યાયની આંખ અને કાન છે". જ્યારે સાક્ષીઓ કાયદાની અદાલતમાં યોગ્ય રીતે જુબાની

આપવા સક્ષમ હોતા નથી, ત્યારે તેના પરિણામે દોષિત ઠરાવવાનો દર ઓછો થાય છે અને ઘણી વખત તો રીઢા ગુનેગારો પણ સજામાંથી બચી જાય છે. તે ફોજદારી ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીમાં લોકોના વિશ્વાસને હ્યમચાવી દે છે. આ કારણોસર જ સાક્ષી સુરક્ષા પર ઘણી ચર્ચા થઈ રહી છે અને વિવિધ વર્ગો તરફથી એવી માંગ કરવામાં આવી રહી છે કે રાજ્ય સાક્ષી સુરક્ષા કાર્યક્રમ લાવવામાં નિશ્ચિત ભૂમિકા ભજવે, ઓછામાં ઓછા એવા સંવેદનશીલ કેસોમાં કે જેમાં સત્તામાં રહેલા લોકો સામેલ હોય, જેઓ રાજકીય આશ્રય ધરાવે છે અને સ્નાયુબળ અને નાણાં બળનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેથી ઇન્સાફી કાર્યવાહીને દૂષિત થતી અને પાટા પરથી ઉતરતી અટકાવી શકાય અને સત્યનો ભોગ ન લેવાય. આ અસર માટે કડક અને ભારપૂર્વકનો સંદેશ ઝાહિરા હબીબુલ્લાહ ના કેસમાં પણ આપવામાં આવ્યો હતો.

[૪૬] સાક્ષીઓને નિર્ભયતાથી અને સાચી જુબાની આપવા સક્ષમ બનાવવા માટે સાક્ષી સુરક્ષા માટે લેવામાં

આવનાર પગલાંને વાજબી ઠેરવતા, જસ્ટિસ મલીમઠ કમિટીના ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીના સુધારા અંગેના અહેવાલ, ૨૦૦૩ માં નીચે મુજબ ટિપ્પણી કરવામાં આવી છે:

"૧૧.૩ બીજી મોટી સમસ્યા સાક્ષીઓ અને તેમના પરિવારના સભ્યોની સુરક્ષા અંગેની છે જેઓ જુદા જુદા તબક્કે જોખમનો સામનો કરે છે. તેમને ઘણીવાર ધમકી આપવામાં આવે છે અને ધમકીની ગંભીરતા કેસના પ્રકાર અને આરોપી અને તેના પરિવારની પૃષ્ઠભૂમિ પર આધારિત છે. ઘણી વખત નિર્ણાયક સાક્ષીઓને કોર્ટમાં જુબાની આપતા પહેલા ધમકી આપવામાં આવે છે અથવા ઈજા પહોંચાડવામાં આવે છે. જો સાક્ષી હજુ પછાત માને તો તેની હત્યા પણ થઈ શકે છે. આવી સ્થિતિમાં સાક્ષી પુરાવા આપવા આગળ આવશે નહીં સિવાય કે તેને રક્ષણની ખાતરી આપવામાં આવે અથવા કોઈ પ્રકારના શારીરિક વેશની અનામીની ખાતરી આપવામાં આવે. સાક્ષી અને તેના પરિવારના સભ્યોના રક્ષણ માટે એક વ્યાપક કાયદો ઘડવાનો સમય આવી ગયો છે."

[૪૭] ભારતના કાયદા પંચના તેના ૧૯૮મા અહેવાલ માં લગભગ સમાન અસરના અવલોકનો છે, જે તેમાં નીચેની ચર્ચા પરથી જોઈ શકાય છે: "કારણ શોધવું દૂર નથી. આતંકવાદ અને મહિલાઓ અને સગીરો સામેના જાતીય અપરાધોનો ભોગ બનેલા લોકોના કિસ્સામાં, અમે ખૂબ જ સંવેદનશીલ લોકો ધરાવતા સમાજના એક વર્ગ સાથે વ્યવહાર કરી રહ્યા છીએ, પછી ભલે તે ભોગ બનનાર હોય કે સાક્ષી હોય. ભોગ બનનાર અને સાક્ષીઓ તેમના જીવન અથવા તેમના સંબંધોના જીવન અથવા તેમની મિલકત માટે ભય અથવા જોખમ હેઠળ છે. તે સ્પષ્ટ છે કે ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ અને અન્ય વિશેષ કાયદાઓ હેઠળના ગંભીર ગુનાઓના કિસ્સામાં, જેમાંથી કેટલાકનો અમે ઉપર ઉલ્લેખ કર્યો છે, ભોગ બનનાર અને સાક્ષીઓ માટે બિલકુલ સમાન પરિસ્થિતિઓ હોવાની ખાતરી છે. જ્યારે વિશેષ કાયદાઓ હેઠળના અમુક ગુનાઓના કિસ્સામાં ભોગ બનનાર અને સાક્ષીઓ માટે આવો ડર અથવા જોખમ

વધુ સામાન્ય અને સ્પષ્ટ હોઈ શકે છે, કેટલાક ગંભીર ગુનાઓ સાથે સંકળાયેલા અથવા સંબંધિત ભોગ બનનાર અને સાક્ષીઓના કિસ્સામાં, ડર ઓછો મહત્વનો ન હોઈ શકે. દેખીતી રીતે, જો વિશેષ ગુનાઓના કિસ્સામાં ઇન્સાઈ કાર્યવાહી આરોપી તેમજ ભોગ બનનાર/સાક્ષીઓ બંને માટે ન્યાયી હોવાની હોય, તો પછી કોઈ કારણ નથી કે ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ હેઠળ આવતા ગંભીર પ્રકૃતિના અન્ય સામાન્ય ગુનાઓના કિસ્સામાં તે સમાન રીતે ન્યાયી ન હોવી જોઈએ. તે ભય અથવા જોખમ છે અથવા તેના બદલે તેની સંભાવના છે જે બંને કિસ્સાઓમાં સામાન્ય છે. તેથી જ અન્ય દેશોમાં ઘણા સામાન્ય કાયદાઓ ભોગ બનનાર અને સાક્ષી સુરક્ષા માટે જોગવાઈ કરે છે."

[૪૮] ઉપરોક્ત ઉપરાંત, સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બનવાનું બીજું એક નોંધપાત્ર કારણ 'સમાધાનની સંસ્કૃતિ' તરીકે વર્ણવી શકાય છે. બળાત્કારની ઇન્સાઈ કાર્યવાહીમાં આવી સંસ્કૃતિ પર ટિપ્પણી કરતા, પ્રતિક્ષા બક્ષીએ આ

સમસ્યાને નીચે મુજબ પ્રકાશિત કરી છે: "ઇન્સાફી કાર્યવાહી દરમિયાન, સમાધાન બચાવ પક્ષના વકીલો અને આરોપીઓના હાથમાં કોર્ટરૂમમાં જુબાની બદલવા માટે ફરિયાદીઓ અને ભોગ બનનાર પર દબાણ લાવવાના સાધન તરીકે કામ કરે છે. ચાલો આગ્રાના તાજેતરના કેસ તરફ વળીએ જેમાં એક યુવાન દલિત મહિલા પર સામૂહિક બળાત્કાર ગુજારવામાં આવ્યો હતો અને બળાત્કારીને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. આરોપીએ જો સમાધાન નહીં કરે તો ફરીથી બળાત્કાર ગુજારવાની ધમકી આપી હતી. તેના પર બળાત્કાર ગુજાર્યાના લગભગ એક વર્ષ પછી, તેણે આત્મહત્યા કરી લીધી. જ્યારે અમને જાણવા મળ્યું કે ચુકાદામાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે પીડિતાએ સમાધાન કરવાના દબાણને પગલે આત્મહત્યા કરી છે, ત્યારે ચુકાદો સમાધાનના દબાણને પીડિતા અને તેના પરિવારને ફોજદારી ધમકી તરીકે અપરાધ ગણાતો નથી. સમાધાનની સામાજિક-કાનૂની શ્રેણીનું સામાન્યીકરણ કાર્ય આતંકને એવા સંદર્ભમાં સોદામાં ફેરવે છે જ્યાં સાક્ષી સુરક્ષા કાર્યક્રમ નથી. આ વારંવાર કારણ આપે છે

કે કેસ ઇન્સાફી કાર્યવાહી પર આવે ત્યાં સુધીમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ નિયમિતપણે કેમ હોસ્ટાઇલ બની જાય છે, જો પીડિતા જીવવાની ઇચ્છા ગુમાવતી નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, મેં દર્શાવ્યું છે કે કાયદેસરતા ખરેખર સામાજિકતાને ખલેલ પહોંચાડનારી તરીકે કેવી રીતે માનવામાં આવે છે; આ કિસ્સામાં, સામાજિકતા જે જાતિ આધારિત પિતૃસત્તાક દ્વારા ચિહ્નિત થયેલ છે, જેથી સમાધાન સક્રિયપણે જોવામાં આવે છે, એક જિલ્લા અદાલતના મહિલા ન્યાયાધીશના શબ્દોમાં કહીએ તો, 'સમાજમાં સામાજિક સંબંધોને પુનઃસ્થાપિત કરવા' માટેની પદ્ધતિ તરીકે."

[૪૯] આ સંદર્ભે, ડેનિએલા બર્ટીના બે લેખો હોસ્ટાઇલ સાક્ષીઓના સમાજશાસ્ત્રીય વિશ્લેષણની તપાસ કરે છે, જેમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે ગામડામાં સમાધાન (અને સંભવતઃ સાથીઓનું દબાણ) સાક્ષીઓના હોસ્ટાઇલ બનવાનું કારણ છે. તેમના એક લેખમાં, તેઓ લખે છે: "જે કારણો અહીં સમજાવી શકાય તેમ નથી, કાનૂની કેસ

શરૂ કરનારા લોકો પણ પછીથી પોતાનો વિચાર બદલી શકે છે અને સમાધાન અથવા ગોઠવણના બિન-સત્તાવાર સ્વરૂપો અપનાવી શકે છે. ફોજદારી કોર્ટરૂમમાં પહોંચતા કેસોના વંશવિજ્ઞાન સંબંધી અવલોકનો આ રીતે સ્થાનિક સમાજ અને રાજ્ય ન્યાયિક વહીવટ વચ્ચે ઉદ્ભવતા તણાવની આંતરદષ્ટિ પૂરી પાડે છે. આ તણાવ ખાસ કરીને ત્યારે સ્પષ્ટ થાય છે જ્યારે સાક્ષીઓ ન્યાયાધીશ સમક્ષ પ્રાથમિક તપાસ દરમિયાન પોલીસને કથિત રીતે જે કહ્યું હતું તેનો ઇનકાર કરે છે. આ જ ક્ષણે તેઓ ઘણીવાર હોસ્ટાઇલ બની જાય છે. અહીં મારે એ નિર્દેશ કરવો જોઈએ કે સામાન્ય કાયદાની પરિભાષામાં જેને "હોસ્ટાઇલ સાક્ષીઓ" કહેવામાં આવે છે તેની સમસ્યા વાસ્તવમાં ભારતમાં સામાન્ય છે અને ન્યાયાધીશો અને રાજકારણીઓ દ્વારા ઘણી પ્રતિક્રિયાઓ જન્માવી છે, તેમજ અખબારના તંત્રીલેખમાં અસંખ્ય ચર્ચાઓ કરી છે. જોકે આ સમસ્યા હાઈ-પ્રોફાઇલ, સારી રીતે પ્રસિદ્ધ થયેલા કેસોમાં વિશેષ સુસંગતતા ધારે છે, જ્યાં સાક્ષીઓ પર રાજકીય દબાણ અથવા લાંચ આપી શકાય છે, તે રોજિંદી પરિસ્થિતિ છે

જેનો કોઈપણ નાના જિલ્લા શહેરના ન્યાયાધીશો અને સરકારી વકીલો નિયમિતપણે સામનો કરે છે. આવા ઘણા કિસ્સાઓમાં, પ્રતિકૂળ વર્તન વિવિધ ગતિશીલતાઓનું પરિણામ છે જે ટ્રાયલના પરિણામમાં દખલ કરે છે, ગામ અથવા કુટુંબની એકતા, તે જ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિમાં ભાગીદારી જેના માટે આરોપીને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે (જેમ કે ગાંજાની ખેતીના કિસ્સામાં), રાજકીય હિતો, કૌટુંબિક દબાણ, વિવિધ સ્વરૂપોમાં આર્થિક વળતર, વગેરે. કેટલીકવાર સાક્ષી "હોસ્ટાઈલ" બની જાય છે કારણ કે તેની અગાઉની જુબાનીના પોલીસ રેકૉર્ડ સ્પષ્ટપણે ખોટા હોય છે. ન્યાયાધીશો પોતે સારી રીતે વાકેફ છે કે પોલીસ તેમના કેસોને મજબૂત કરવાના હેતુથી ખોટા નિવેદનો લખે છે. જોકે ન્યાયિક ક્ષેત્રમાં જાણીતી હોવા છતાં, વર્ણવેલ ગતિશીલતાનો હજુ સુધી અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો નથી કારણ કે તે ટ્રાયલ દરમિયાન પ્રગટ થાય છે. જોકે, મારું સંશોધન સૂચવે છે કે સાક્ષીનું તેના અગાઉના નિવેદનમાંથી પાછું ખેંચવું એ ટ્રાયલમાં એક નિર્ણાયક

ક્ષણ છે, જે ટ્રાયલમાં સામેલ લોકો અને કોર્ટ મશીનરી વચ્ચે ઉદ્ભવતા તણાવને સ્પષ્ટપણે સમાવે છે."

"મારા ફિલ્ડવર્કના અનુભવોમાં, સાક્ષીઓ માત્ર ત્યારે જ "હોસ્ટાઈલ" નથી બનતા જ્યારે તેઓ સીધા પોલીસ દ્વારા નોંધાયેલા કેસમાં સંડોવાયેલા હોય, પરંતુ જ્યારે તેઓ વાદી પક્ષની તરફેણમાં હોય ત્યારે પણ. પોલીસ તપાસ અને ઈન્સાફી કાર્યવાહી વચ્ચે પસાર થતા મોટાભાગે લાંબા સમયગાળા દરમિયાન, મેં વારંવાર અવલોકન કર્યું છે કે, જે પક્ષે ફરિયાદ નોંધાવી છે (અને જે મુખ્ય સાક્ષી બને છે) તે વળતર, ધમકી અથવા બ્લેકમેલ દ્વારા અન્ય પક્ષ સાથે કેસમાં ન પુરી શકાય તેવું સમાધાન કરી શકે છે."

હવે આ વલણ અને વિકાસના સંદર્ભમાં હાથ પરના કેસમાં બરાબર જોવા મળે છે. શરૂઆતમાં જ્યારે કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હતું ત્યારે ભોગ બનનારને તપાસ માટે લઈ જવામાં આવી હતી ત્યારે ભોગ બનનારની માતા દ્વારા જ બળાત્કારનો ઇતિહાસ આપવામાં આવ્યો છે જે શારીરિક તપાસના આધારે ઉપલબ્ધ તબીબી

પુરાવા દ્વારા નોંધપાત્ર રીતે સમર્થિત છે અને તેવી જ રીતે, સામુદાયિક આરોગ્ય કેન્દ્રના તબીબી અધિકારી સમક્ષ અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલ પ્રારંભિક ઇતિહાસ પણ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા ભોગ બનનાર સાથે શારીરિક કૃત્ય સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે, જે નવ વર્ષની આસપાસની ખૂબ જ નાની ઉંમરની છે અને ચોક્કસપણે દસ વર્ષથી વધુ ઉંમરની નથી જે સ્પષ્ટપણે દેખાય છે. આ સ્થિતિ કોર્ટને ભોગ બનનારની માતાની જુબાની પર લઈ જાય છે, જે આંક ૧૪ પર છે, જેને હવે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા હોસ્ટાઈલ જાહેર કરવામાં આવી છે કારણ કે તેણે દરેક વસ્તુનો ઇનકાર કર્યો છે પરંતુ આ જુબાનીના એકંદર ઇનકાર પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તા આરોપી માતૃ પક્ષનો જમાઈ છે અને પરિવારમાં એકબીજાના નજીકના સંબંધો ધરાવે છે, અને તેથી, એવું લાગે છે કે તેને નિર્દોષ મુક્ત કરી શકાય તે જોવા માટે સમાધાન કરવામાં આવ્યું હતું. એવું લાગે છે કે સગીર છોકરીના માતા-પિતા પણ હોસ્ટાઈલ બની ગયા છે અને ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન ન આપવાનું પસંદ કર્યું છે જે એકદમ અસ્વાભાવિક છે. પરંતુ માત્ર એટલા માટે કે સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ બન્યા છે, તબીબી પુરાવા, સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ પ્રારંભિક ઇતિહાસ અને તપાસ દરમિયાન એકત્ર કરવામાં આવેલી સામગ્રીને જતું કરી શકાય નહીં અને કારણ કે આ માત્ર ભોગ બનનાર સામે જ નહીં પરંતુ સમાજ સામે પણ ગુનો છે, અને તેથી, જો માતાપિતા હવે ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપતા નથી, તો પણ તેને નકારી શકાય નહીં, કારણ કે આ હોસ્ટાઈલ

સાક્ષીઓની જગ્યાએ પ્રશ્નગત બનાવ અંગે અન્ય સ્વતંત્ર સાક્ષીઓનું સમર્થન રેકૉર્ડ પરથી સ્પષ્ટપણે દેખાય છે. ભોગ બનનારની માતા, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૩, આંક ૧૪ પર, વર્ણવ્યું છે કે કુટુંબમાં કેવી રીતે અમુક વ્યવસ્થા કરવામાં આવી રહી છે જ્યાં અપીલકર્તા – આરોપી અને તેની પત્ની રહેવા આવ્યા હતા. એકંદરે તેણીની જુબાની અને ઉલટ-તપાસ દર્શાવે છે કે તેણી માત્ર અપીલકર્તા આરોપીને ઓળખતી જ નથી પરંતુ બનાવના સ્થળે અપીલકર્તા – આરોપીની હાજરી પણ પ્રસ્થાપિત કરી રહી છે. આમ, ઉલટ-તપાસમાં તેણીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તેણે અપીલકર્તા આરોપી અને તેની પત્ની નીતાબેનને ચા પીરસી છે અને તેથી આ સાક્ષી ભલે હોસ્ટાઇલ બની ગઈ હોય, પરંતુ રાત્રે અપીલકર્તા આરોપીની હાજરી પ્રસ્થાપિત કરી છે અને એ હકીકતને પણ સમર્થન આપ્યું છે કે સરપંચ સહિત ગામના લોકો પણ એકઠા થયા હતા, અને તેથી, અસ્પષ્ટપણે ભલે તેણી હોસ્ટાઇલ બની ગઈ હોય, અપીલકર્તા આરોપીની હાજરી અને જે ઘરમાં પ્રશ્નગત બનાવ બન્યો છે તે પ્રસ્થાપિત કર્યું છે. આ માતાની ઉલટ-તપાસમાં ફરિયાદ આપવાનો ઇનકાર પણ કરવામાં આવ્યો છે અને એ પણ કે હોસ્પિટલમાં તેણે કંઈપણ લખ્યું નથી. હવે આ સદંતર જૂઠાણું છે જે પુરાવા પરથી જ પ્રતિબિંબિત થાય છે. જ્યાં સુધી પંચ સાક્ષીઓનો સંબંધ છે, પંચ સાક્ષી હોસ્ટાઇલ બની ગયા છે પરંતુ તેઓએ તેમની સહી અંગે વિવાદ કર્યો નથી અને તેથી કથિત પ્રશ્નગત બનાવના સંદર્ભમાં તપાસ અધિકારીનું સંસ્કરણ ખૂબ જ સુસંગત બને છે.

૭.૧૦ હવે તપાસ અધિકારીની જુબાની જોતાં પહેલા ભૌતિક સાક્ષી એટલે કે ભોગ બનનારની પોતે જ ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આંક ૩૩ પર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૨ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી છે. આ ભોગ બનનારે જણાવ્યું છે કે તે ગામમાં આવેલી સરકારી શાળામાં ધોરણ ૩ માં અભ્યાસ કરે છે અને સરતપાસમાં જણાવ્યું છે કે અપીલકર્તા આરોપી તેની પત્ની નીતા સાથે તેમના ઘરે રહેવા આવ્યો હતો. તેણીએ વધુમાં જણાવ્યું છે કે માતાપિતા ઘરની ઓસરીમાં સૂતા હતા જ્યારે બંને બહેનો અપીલકર્તા આરોપી સાથે ઘરની અંદર સૂતા હતા. તેણીની સરતપાસ પરથી એક હકીકત ધ્યાનમાં આવી છે કે તેણીને સારવારના હેતુ માટે હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવી હતી પરંતુ પછી જણાવ્યું છે કે તે તાવના કારણે હતું. સરતપાસમાં તેણીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તેઓ તે દિવસે ઘરની અંદર કેવી રીતે સૂતા હતા પરંતુ કેટલાક અજાણ્યા કારણોસર, તેણીએ અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા તેના પર કરવામાં આવેલા કૃત્યનો ઇનકાર કર્યો હતો, જોકે, અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, આ સાક્ષીને સમગ્ર મુદ્દાનું સમાધાન કરવાના પ્રયાસમાં પાતળી પાડી દેવામાં આવી હોઈ શકે પરંતુ શારીરિક કૃત્યની હકીકત આ સાક્ષીની જુબાનીમાંથી બહાર આવી રહી છે. અન્ય ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૧૫ એટલે કે રમેશભાઈ કેસુભાઈ સોલંકી, આંક ૩૭ પર, જણાવ્યું છે કે આવો કોઈ બનાવ બન્યો નથી, જોકે સમાજના આગેવાનોના દબાણને કારણે,

અપીલકર્તા આરોપી સામે ખોટી ફરિયાદ કરવામાં આવી છે. હવે આ સંસ્કરણને ચકાસવા માટે, ખોટી રીતે સંડોવવા વિશે કોઈ સ્વતંત્ર સામગ્રી ઉપલબ્ધ હોય તેવું જણાતું નથી. તેનાથી વિપરીત, જે ઉભરી રહ્યું છે તે એ છે કે સમાધાનની પ્રક્રિયામાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓને હોસ્ટાઈલ બનાવવામાં આવ્યા છે અન્યથા તપાસ દરમિયાન ૦૩.૦૧.૨૦૧૩ ના રોજ સંપૂર્ણ સામગ્રી એકત્રિત કર્યા પછી ચાર્જશીટ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તેથી રેકૉર્ડ પરથી ભલે સાક્ષીઓ સમર્થન આપતા નથી પરંતુ કથિત કૃત્ય અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હોવાનું દર્શાવવા માટે પૂરતી સામગ્રી જણાય છે અને તે સંદર્ભમાં આવું બન્યું છે કે નહીં તેની ખાતરી કરવા માટે, આ સ્થિતિમાં સૌથી મહત્વપૂર્ણ સાક્ષી તપાસ અધિકારી છે, જેમની જુબાનીનો કોર્ટે અભ્યાસ કર્યો છે.

૭.૧૧ આંક ૭૬ પર શ્રી પ્રભાતભાઈ રમાભાઈ દેસાઈ, પી.ડબલ્યુ. ૨૫, જેઓ વર્તમાન કેસના તપાસ અધિકારી છે, તેમની ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આંક ૭૬ પર તપાસ કરવામાં આવી છે, જેઓ સંબંધિત સમયે અલંગ પોલીસ સ્ટેશનમાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા, અને જે ફરિયાદમાંથી વર્તમાન સેશન્સ કેસ ઊભો થયો છે તેની તપાસ તેમને સોંપવામાં આવી હતી. આ તપાસ અધિકારીએ વિગતવાર તપાસ હાથ ધરી છે, અનેક સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા છે અને સામગ્રી એકત્રિત કરી છે અને પૃથક્કરણ માટે મોકલી છે અને આ તમામ

સામગ્રી પરથી એવું જાણવા મળ્યું છે કે અપીલકર્તા આરોપીએ નવ વર્ષની સગીર બાળકી સાથે ગુનો કર્યો છે. હવે ભોગ બનનારનું પણ નોંધાયેલ મૂળ નિવેદન સ્પષ્ટપણે તેના પર કરવામાં આવેલા કૃત્ય અંગે અપીલકર્તા આરોપી તરફ આંગળી ચીંધે છે. એટલું જ નહીં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં.૧૯ લીલીબેન શાંતિભાઈ ચુડાસમા, જેમની આંક-૪૭ પર તપાસ કરવામાં આવી છે, તેમણે અક્ષરશઃ જણાવ્યું છે કે અપીલકર્તા દ્વારા સગીર ભોગ બનનાર સાથે ચોક્કસ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું છે. ઉલટ-તપાસમાં આ તપાસ અધિકારીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે વર્તમાન કેસમાં કોઈ ખોટી ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી નથી અને એ પણ ઇનકાર કર્યો છે કે ફરિયાદ પોતાની મેળે નોંધવામાં આવી છે અને તેથી જ્યારે તપાસ અધિકારીના પુરાવાઓ હોય, જે સ્વતંત્ર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી છે, ત્યારે પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે કોર્ટ દ્વારા તેની અવગણના કરી શકાય નહીં.

૭.૧૨ રેકૉર્ડ પરની સમગ્ર સામગ્રીનું સંયુક્ત વાંચન સ્પષ્ટપણે અપીલકર્તા આરોપીની દોષિતતા દર્શાવે છે, જોકે ભોગ બનનારના માતાપિતાએ સમર્થન ન આપવાનું પસંદ કર્યું છે અને તે એ હકીકતને કારણે હોય તેવું લાગે છે કે અપીલકર્તા આરોપી પરિવારનો નજીકનો સભ્ય હતો અને વિવાદને ઉકેલવાના હેતુથી, ઇન્સાફી કાર્યવાહી દરમિયાન સમાધાનની પ્રક્રિયા હાથ ધરવામાં આવી

હોઈ શકે અને તે જ કારણ છે કે સાક્ષીઓ તેમના અગાઉના સંસ્કરણથી ફરી ગયા છે. પંચના સાક્ષીઓમાંથી એક કે જેણે હોસ્ટાઈલ થવાનું પસંદ કર્યું છે તે સમાધાનની વાત દર્શાવે છે અને તેની તપાસ પરથી એવું બહાર આવી રહ્યું છે કે શરૂઆતમાં ભોગ બનનારના પિતા અને ત્યારબાદ આરોપીના પિતા પણ તેમની સમક્ષ આવ્યા હતા અને જણાવ્યું હતું કે આ બનાવના સંદર્ભમાં આગળ કંઈ પણ ઉતાવળ કરવી નથી અને સમાધાન કરવા માંગે છે અને આ સાક્ષી શોભાવડ ગામના સરપંચના પતિ હતા. તેથી રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓ સૂચવે છે કે સમાધાન અને વિવાદને ઉકેલવાની પ્રક્રિયામાં વર્તમાન કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ એક પછી એક હોસ્ટાઈલ બનવાનું વલણ અપનાવી રહ્યા છે.

૭.૧૩ જોકે, રેકૉર્ડ પરના પુરાવા સ્પષ્ટપણે ભોગ બનનારને થયેલી ઈજાઓ, આ સંદર્ભમાં તબીબી અભિપ્રાય તેમજ ભોગ બનનાર અને અપીલકર્તા આરોપીની તપાસ સંબંધિત તબીબી પ્રમાણપત્ર સાથે એફએસએલ પૃથ્થકરણ અને સેરોલોજીકલ રિપોર્ટ સ્થાપિત કરે છે અને મેડિકલ ઓફિસર અને તપાસ અધિકારી જેવા સ્વતંત્ર સાક્ષીઓની જુબાની પરથી અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા ભોગ બનનાર પર ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનું ઉભરી રહ્યું છે અને સદર ભોગ બનનાર નિર્વિવાદપણે નવ વર્ષની આસપાસની ઉંમરની છે અને કોઈપણ સંજોગોમાં દસ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની છે. આ પુરાવાના સંદર્ભમાં, સામૂહિક

આરોગ્ય કેન્દ્ર સમક્ષ માતા તેમજ ખુદ આરોપી દ્વારા નોંધવામાં આવેલ ઇતિહાસ પણ એવું સૂચવવા માટે પૂરતો છે કે કથિત કૃત્ય કરવામાં આવ્યું છે અને આ ઉપરાંત અપીલકર્તા આરોપીનું સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધવામાં આવેલ વધુ નિવેદન પણ વાંચવાનું છે. માત્ર ઇનકાર સિવાય અન્ય કોઈપણ પ્રકારનો કોઈ ખુલાસો જણાતો નથી અને, તેથી, કોર્ટને એ હકીકત સ્વીકારવી ખૂબ મુશ્કેલ લાગે છે કે માત્ર કેટલાક સાક્ષીઓએ પાછળથી હોસ્ટાઈલ બનવાનું પસંદ કર્યું છે, તેથી આ ગુનેગારને નિર્દોષ છુટકારાનો આદેશ આપવા માટે ઉપરોક્ત સામગ્રીને અવગણવી જોઈએ જેણે નાની ઉંમરની ભોગ બનનાર પર જઘન્ય ગુનો કર્યો છે. નરસિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા (૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.સી. ૪૯૬ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સમાન મત લેવામાં આવ્યો છે.

૭.૧૪ ઉપરોક્ત સામગ્રીના સંદર્ભમાં કોર્ટે સ્વતંત્ર રીતે વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોની પણ તપાસ કરી છે જે એવા પણ નથી જેને રેકૉર્ડથી વિપરીત કહી શકાય. આથી, કોઈપણ પ્રકારની ભૌતિક અનિયમિતતાની ગેરહાજરીમાં, દોષિત ઠરાવવાના હુકમને કાયદાની નજરમાં ખરાબ કહી શકાય નહીં.

૭.૧૫ ઉપર જણાવ્યા મુજબ, સમગ્ર પુરાવાઓનું એકંદર વિશ્લેષણ, અને આ

મુદ્દા પર કાયદાની દરખાસ્તોના સંબંધમાં, કોર્ટ અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ સ્વીકારવી યોગ્ય માનતી નથી અને તે ગુણદોષ વિનાની જણાતી હોવાથી કાઢી નાખવાને પાત્ર છે.

૭.૧૬ ચુકાદાથી છૂટા પડતા પહેલા, હાલના નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે કોર્ટ દ્વારા કાયદાની નીચેની દરખાસ્તો પણ ધ્યાનમાં રાખવામાં આવી છે અને નિર્ણયોના કેટલાક સુસંગત અંશો પર હવે પછી આધાર રાખવામાં આવ્યો છે.

(૧) એ કાયદાની સ્થાપિત સ્થિતિ છે કે, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ, વધુ નિવેદન નોંધવું, એ કોઈ ખાલી ઔપચારિકતા નથી અને કાયદાના આદેશ તરીકે આવી તક આપવી એ કોર્ટની ફરજ છે. જોકે, નરસિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા (૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.સી. ૪૯૬ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યા મુજબ તે એકતરફી જોગવાઈ નથી. સમાન રીતે તેની સમક્ષ મૂકવામાં આવેલા ગુનાહિત સંજોગો સમજાવવા એ આરોપીની પણ ફરજ છે. કોઈ શંકા નથી કે, ખુલાસો ન કરવા પર ફરિયાદપક્ષ દ્વારા ભારે આધાર રાખી શકાય નહીં, પરંતુ તે જ સમયે જો ગુનાહિત સંજોગો વિશે કોઈ સચોટ ખુલાસો ન હોય તો આરોપી વાજબી શંકા વિના કેસ સાબિત કરવાનો સંપૂર્ણ ભાર

ફરિયાદપક્ષ પર ઢોળી શકે નહીં. સદર નિર્ણયના સુસંગત અવલોકનો, ખાસ કરીને ફકરા: ૧૮ અને ૨૦, અહીં નીચે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

"૧૮. આરોપી સમક્ષ કોઈપણ ભૌતિક સંજોગો મૂકવામાં ચૂક થવાથી ઇન્સાફી કાર્યવાહી આપોઆપ દૂષિત થતી નથી અને આરોપીએ પૂર્વગ્રહ દર્શાવવો જોઈએ અને તેને ન્યાયનો ગર્ભપાત સહન કરવો પડ્યો છે તેવું અવલોકન કરતાં, આ કોર્ટે સંતોષ કુમાર વિ. સ્ટેટ [(૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૭૪૭] માં, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે.

"૯૨. દરેક કેસની હકીકતો તપાસવી પડશે પરંતુ વ્યાપક સિદ્ધાંત એ છે કે કોડ ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેનું નિવેદન નોંધતી વખતે તમામ ગુનાહિત સંજોગો આરોપી સમક્ષ મૂકવા જોઈએ, પરંતુ જો કોઈ ભૌતિક સંજોગો રહી ગયા હોય તો તેના પરિણામે આપોઆપ તે પુરાવાને વિચારણામાંથી બાકાત કરી શકાશે નહીં સિવાય કે આરોપી દ્વારા એવું દર્શાવવામાં આવે કે તેને પૂર્વગ્રહ અને ન્યાયનો ગર્ભપાત સહન કરવો પડ્યો છે"

૧૯. XXX

૨૦. ઇન્સાફી કાર્યવાહી દૂષિત થઈ છે કે નહીં તે પ્રશ્ન ભૂલની હદ પર આધારિત છે અને આરોપીએ દર્શાવવું જોઈએ કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ ના પાલન ન કરવાથી તેને ભૌતિક રીતે પૂર્વગ્રહ થયો છે અથવા તેને પૂર્વગ્રહ થવાની સંભાવના છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ ખામીયુક્ત પૂછપરછના કારણે માત્ર, એવું અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે આરોપીને કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો છે, એમ માની લઈએ કે ફરિયાદપક્ષના કેસમાં કેટલાક ગુનાહિત સંજોગો રહી ગયા હતા. જ્યારે આરોપી પ્રત્યે પૂર્વગ્રહનો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે, ત્યારે એ દર્શાવવું પડશે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેને આપવામાં આવેલ રક્ષણ. આવો પૂર્વગ્રહ એ પણ દર્શાવવો જોઈએ કે તેના કારણે આરોપીને ન્યાય મળવામાં નિષ્ફળતા મળી છે. પૂર્વગ્રહ તેને થયો છે તે સાબિત કરવાનો બોજ આરોપી પર છે અથવા કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, આવો પૂર્વગ્રહ ગર્ભિત હોઈ શકે છે અને કોર્ટ આવા પૂર્વગ્રહનું અનુમાન લગાવી શકે છે. કેટલાક ગુનાહિત સંજોગો આરોપી સમક્ષ મૂકવામાં ચૂક થવાને કારણે ખરેખર અપીલકર્તાને કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો છે

કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે દરેક કેસની હકીકતો
તપાસવી પડશે.

(૧) સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા વધુ સ્પષ્ટ રીતે એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે, વાજબી શંકા વિના કેસ સાબિત કરવો, પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે સાબિતીની હદ શંકાના પડછાયાની પેલે પાર હોવી જોઈએ અને ફરિયાદપક્ષે આવો બોજ અદા કરવો પડે છે અને, તેથી, જ્યારે નોંધપાત્ર સમર્થન ફરિયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપી રહ્યું હોય, ત્યારે નાની શંકા અથવા વિસંગતતાને અયોગ્ય મહત્વ આપી શકાય નહીં. ફરિયાદપક્ષની આવી ફરજ બજાવવા અંગે સુપ્રીમ કોર્ટ ના નીચેના અવલોકનો નોંધવા લાયક છે, આથી, અહીં નીચે ટાંકવામાં આવ્યા છે.

૨૩. એ સાચું છે કે ફરિયાદપક્ષે તેનો કેસ વાજબી શંકાની પેલે પાર સ્થાપિત કરવો જરૂરી છે, પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે સાબિતીની હદ શંકાના પડછાયાની પેલે પાર હોવી જોઈએ. કેટલી હદ સુધી સાબિતી જરૂરી છે તે અંગેનો સિદ્ધાંત લોર્ડ કેનિંગ દ્વારા મિલર વિ. મિનિસ્ટર ઓફ પેન્શન્સ (૧૯૪૭) ૨ એએલએલઈઆર ૨૭૨ માં તેમની અનોખી શૈલીમાં જણાવવામાં આવ્યો છે:

"તે હદ સારી રીતે સ્થાપિત છે. તે નિશ્ચિતતા સુધી પહોંચવી જરૂરી નથી, પરંતુ તેમાં ઉચ્ચ સ્તરની સંભાવના હોવી આવશ્યક છે. વાજબી શંકા વિનાની સાબિતીનો અર્થ શંકાના પડછાયા વિનાની સાબિતી એવો થતો નથી. જો કાયદો કાલ્પનિક શક્યતાઓને ન્યાયના માર્ગને વાળવાની મંજૂરી આપે તો તે સમુદાયનું રક્ષણ કરવામાં નિષ્ફળ જશે. જો કોઈ માણસ સામે પુરાવા એટલા મજબૂત હોય કે તેની તરફેણમાં માત્ર દૂરની સંભાવના જ રહેતી હોય જેને એ વાક્ય સાથે ફગાવી શકાય કે 'અલબત્ત, તે શક્ય છે પરંતુ ઓછામાં ઓછી સંભાવના નથી,' તો કેસ વાજબી શંકા વિના સાબિત થાય છે...."

"૮૮. એ સાચું છે કે ફોજદારી બાબતમાં આપણા વર્તમાન ન્યાયશાસ્ત્ર હેઠળ, આપણે નિર્દોષતાની ધારણા સાથે આગળ વધવું પડશે, પરંતુ તે જ સમયે, તે ધારણાને વાજબી સમજદાર માણસની વિભાવનાઓના આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે.

શંકાનો લાભ આપવા ખાતર શંકાની ગંધ આવવી એ દેશનો કાયદો નથી."

૨૪. સુચા સિંહ અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ (૨૦૦૩) ૭ એસ.સી.સી. ૬૪૩ માં આ કોર્ટ ના નિર્ણયનો પણ સંદર્ભ આપવામાં આવી શકે છે જ્યાં આ કોર્ટે નીચેના શબ્દોમાં સિદ્ધાંતને પુનરાવર્તિત કર્યો છે:

"૨૦. શંકાના લાભના નિયમ પ્રત્યેની અતિશયોક્તિપૂર્ણ ભક્તિ કાલ્પનિક શંકાઓ અથવા લાંબા સમય સુધી ચાલતી શંકાઓને પોષવી જોઈએ નહીં અને તેનાથી સામાજિક સંરક્ષણનો નાશ કરવો જોઈએ નહીં. એક નિર્દોષને સજા કરવા કરતા સો ગુનેગાર છૂટી જાય તે વધુ સારું છે તેવી દલીલ પર ન્યાયને વંધ્ય બનાવી શકાય નહીં. ગુનેગારને છટકી જવા દેવો એ કાયદા મુજબ ન્યાય કરવા બરાબર નથી. (જુઓ ગુરબચન સિંહ વિ. સતપાલ સિંહ એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૨૦૯). ફરિયાદપક્ષે આરોપી દ્વારા આગળ મૂકવામાં આવેલી કોઈપણ અને દરેક પૂર્વધારણાને પૂર્ણ કરવાની જરૂર નથી.... વાજબી

શંકા એ કોઈ કાલ્પનિક, તુચ્છ અથવા માત્ર શક્ય શંકા નથી, પરંતુ કારણ અને સામાન્ય સમજ પર આધારિત વાજબી શંકા છે. તે કેસના પુરાવા પરથી વિકસવી જોઈએ. જો કેસ સંપૂર્ણ રીતે સાબિત થાય છે, તો એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે તે કૃત્રિમ છે; જો કેસમાં કેટલીક ખામીઓ અનિવાર્ય છે કારણ કે મનુષ્ય ભૂલો કરે છે, તો એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે તે ખૂબ અપૂર્ણ છે. કોઈને આશ્ચર્ય થાય છે કે કોઈ દુર્લભ નિર્દોષને સજા થવાથી બચાવવા માટેની ઝીણવટભરી અતિસંવેદનશીલતામાં, શું ઘણા દોષિત વ્યક્તિઓને છટકી જવા દેવા જોઈએ. વાજબી શંકા વિનાની સાબિતી એ માર્ગદર્શિકા છે, કોઈ આંધળું અનુકરણ નથી." "૨૦૧૧ (૨) એસ.સી.સી. ૧૮૮ ફકરા:૨૩ અને ૨૪"

૭.૧૭ ઉપરોક્ત સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તા આરોપી બળાત્કારના જઘન્ય ગુના માટે દોષિત હોવાથી, આવા ગુનાને ઉદારતાથી જોઈ શકાય નહીં. સુપ્રીમ કોર્ટ એ, પુષ્પાંજલિ સાહુ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા ૨૦૧૨ (૯) એસ.સી.સી. ૭૦૫ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં, ઠરાવ્યું છે કે બળાત્કાર માત્ર ભોગ

બનનાર સામે જ નહીં, પરંતુ સમગ્ર સમાજ સામે પણ ગુનો છે અને મૂળભૂત માનવાધિકાર સામેનો ગુનો છે. સદર નિર્ણયનો સુસંગત ફકરો: ૧૨, આ મુદ્દા પર, નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૨. છૂટા પડતા પહેલા, અમે સમાજમાં મહિલાઓ પર શારીરિક હિંસાના અમાનવીય કૃત્યમાં થઈ રહેલા વધારા પર વિચાર કરવા માંગીએ છીએ. જાતીય હિંસા એ મહિલાની ગોપનીયતા અને પવિત્રતાના અધિકાર પર માત્ર ગેરકાયદેસર આક્રમણ જ નથી પરંતુ તેના સન્માન પર પણ ગંભીર ફટકો છે. તે તેના અંતરાત્મા પર આઘાતજનક અને અપમાનજનક છાપ છોડે છે – તેના આત્મસન્માન અને ગૌરવને ઠેસ પહોંચાડે છે. સ્ટેટ ઓફ એચ.પી. વિ. શ્રી કાંત ખેકરી [(૨૦૦૪ ૮ એસ.સી.સી. ૧૫૩] માં આ કોર્ટે બળાત્કારને માત્ર મહિલાના શરીર સામેનો ગુનો જ નહીં, પરંતુ સમગ્ર સમાજ સામેનો ગુનો ગણાવ્યો છે. તે મહિલાની સૌથી પ્રિય સંપત્તિ એટલે કે તેનું ગૌરવ, સન્માન, પ્રતિષ્ઠા અને ઓછામાં ઓછી તેની પવિત્રતા પર ભૂંસી ન શકાય તેવો ડાઘ છોડે છે. બોધિસત્વ ગૌતમ વિ. સુબ્રા ચક્રવર્તી [(૧૯૯૬) ૧

એસ.સી.સી. ૪૯૦] માં આ કોર્ટ દ્વારા નોંધ્યા મુજબ તે મહિલાના સમગ્ર મનોવિજ્ઞાનનો નાશ કરે છે અને તેને ઊંડી ભાવનાત્મક કટોકટીમાં ધકેલી દે છે. તે મૂળભૂત માનવાધિકાર સામેનો ગુનો છે, અને તે ભોગ બનનારના મૂળભૂત અધિકારો પૈકીના સૌથી પ્રિય, એટલે કે, બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૧ માં સમાવિષ્ટ જીવનના અધિકારનું પણ ઉલ્લંઘન કરે છે. તેથી, અદાલતો પાસેથી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે મહિલાઓ સામેના જાતીય અપરાધના કેસોને અત્યંત સંવેદનશીલતાથી સંભાળે. આવા કેસોને કડક અને ગંભીરતાથી લેવાની જરૂર છે."

આમ, તેની સમાજ પર અસર પડે છે અને, તેથી, તે મૂળભૂત રીતે સમાજ સામેનો ગુનો છે અને, તેથી, દંડશાસ્ત્રના મુદ્દા પર, તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા જે ઠરાવવામાં આવ્યું છે તે પણ વર્તમાન હુકમ પસાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવાને પાત્ર છે.

૭.૧૮ બળાત્કારના ગુના સાથે કામ કરતી વખતે, માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે સતીશકુમાર જયંતીલાલ ડબગર વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, ૨૦૧૫ (૭)

એસ.સી.સી. ૩૫૯ માં નોંધાયેલ ના કેસમાં ફકરા: ૧૪ થી ૧૮ માં પણ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"૧૪. સૌથી પહેલી વાત જે ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે એ છે કે ભોગ બનનારની ઉંમર ૧૬ વર્ષથી ઓછી હતી. આ હકીકત પર, આઈપીસી ની કલમ ૩૭૫ નો છઠ્ઠો ખંડ આકર્ષિત થશે જે શારીરિક સંબંધ માટે તેની સંમતિને બિનમહત્વપૂર્ણ અને અસંગત બનાવે છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૩૭૫. બળાત્કાર-કોઈ માણસ "બળાત્કાર" કરે છે તેમ કહેવાય છે જે, હવે પછી અપવાદરૂપ કેસ સિવાય, નીચેના છ વર્ણનોમાંથી કોઈપણ હેઠળ આવતા સંજોગોમાં મહિલા સાથે શારીરિક સંબંધ બાંધે છે:-

XX XX XX

છઠ્ઠું- તેણીની સંમતિથી અથવા તે વિના, જ્યારે તેણીની ઉંમર સોળ વર્ષથી ઓછી હોય. સમજૂતી.- બળાત્કારના ગુના માટે જરૂરી શારીરિક સંબંધ સ્થાપિત કરવા માટે પ્રવેશ પૂરતો છે."

૧૫. કાયદામંડળે યોગ્ય તર્ક સાથે ઉપરોક્ત જોગવાઈ દાખલ કરી છે અને આવી જોગવાઈ પાછળ એક મહત્વપૂર્ણ ઉદ્દેશ્ય છે. એવું માનવામાં આવે છે કે સગીર તર્કસંગત રીતે વિચારવામાં અને કોઈ સંમતિ આપવામાં અસમર્થ છે. આ કારણોસર, ભલે તે સિવિલ કાયદો હોય કે ફોજદારી કાયદો, સગીરની સંમતિને માન્ય સંમતિ ગણવામાં આવતી નથી. અહીં આ જોગવાઈ એક બાળકીને લગતી છે જે માત્ર સગીર જ નથી પરંતુ ૧૬ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની છે. સગીર છોકરીને તેની અસરો સમજ્યા વિના આવા કૃત્ય માટે સંમતિ આપવા માટે સરળતાથી લલચાવી શકાય છે. આવી સંમતિને, તેથી, નિર્ધારિત ક્રિયાના ગુણદોષ તેમજ પરિણામોને સમજ્યા પછી આપવામાં આવેલી માહિતગાર સંમતિ તરીકે ગણવામાં આવતી નથી. તેથી, એક જરૂરી પરિણામ તરીકે, અન્ય વ્યક્તિ પર એ ફરજ લાદવામાં આવે છે કે તે ૧૬ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની છોકરી દ્વારા આપવામાં આવેલી કહેવાતી સંમતિનો લાભ ન લે. ૧૬ વર્ષથી નીચેની છોકરીની સંમતિ હોય ત્યારે પણ, શારીરિક કૃત્યમાં અન્ય ભાગીદારને ગુનેગાર ગણવામાં આવે છે

જેણે બળાત્કારનો ગુનો કર્યો છે. કાયદો તેના માટે કોઈ પસંદગી છોડતો નથી અને તે એવી દલીલ કરી શકતો નથી કે આ કૃત્ય સંમતિથી કરવામાં આવ્યું હતું. વળી, ૧૬ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની ભોગ બનનારની કહેવાતી સંમતિને હળવા સંજોગો તરીકે ગણી શકાય નહીં.

૧૬. એકવાર આપણે ઉપર જણાવ્યા મુજબ વસ્તુઓને સાચા પરિપ્રેક્ષ્યમાં મૂકીએ, તો આપણે તેને એવો કેસ માનવો પડશે જ્યાં અપીલકર્તાએ એક સગીર છોકરી પર બળાત્કાર ગુજાર્યો છે જેને જઘન્ય ગુનો ગણવામાં આવે છે. જાતીય હુમલાના આવા કૃત્યને ધિક્કારવા જોઈએ. જો સગીરની સંમતિને હળવા સંજોગો તરીકે ગણવામાં આવે, તો તે વિનાશકારી પરિણામો તરફ દોરી શકે છે. પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન ફ્રોમ સેક્સ્યુઅલ ઓફેન્સીસ એક્ટ, ૨૦૧૨ પાછળના શબ્દ અને ભાવનાને ધ્યાનમાં રાખીએ ત્યારે અમારો આ મત મજબૂત બને છે.

૧૭. સજા પાછળનો હેતુ અને ઔચિત્ય માત્ર પ્રતિશોધ, અક્ષમતા, પુનર્વસન જ નહીં પરંતુ નિવારણ પણ છે. સજાના અમુક પાસાઓ પર આ કોર્ટ દ્વારા

નરિન્દર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૨૦૧૪) ૬
એસ.સી.સી. ૪૬૬ માં ચર્ચા કરવામાં આવી હતી. આ
તબક્કે સદર ચર્ચાને ફરીથી રજૂ કરવી યોગ્ય રહેશે:

"૧૪. કાયદો અમુક કૃત્યો અને/અથવા વર્તણૂક પર
પ્રતિબંધ મૂકે છે અને તેને ગુના તરીકે ગણે છે. તે કૃત્યો
કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિ દંડાત્મક પરિણામોને આધીન
છે જે વિવિધ પ્રકારના હોઈ શકે છે. મોટેભાગે, ગુના
કરવા બદલ આપવામાં આવતી સજા કાં તો કેદ અથવા
નાણાકીય દંડ અથવા બંને હોય છે. કેદ સખત અથવા
સાદી પ્રકૃતિની હોઈ શકે છે. શા માટે ગુના કરનાર
વ્યક્તિઓને આવા દંડાત્મક પરિણામોને આધીન
કરવામાં આવે છે? આ દંડાત્મક પરિણામોને યોગ્ય
ઠેરવતી આવી સજા પાછળ ઘણી ફિલસૂફીઓ છે.
દાર્શનિક/ન્યાયશાસ્ત્રીય ઔચિત્ય પ્રતિશોધ,
અક્ષમતા, વિશિષ્ટ નિવારણ, સામાન્ય નિવારણ,
પુનર્વસન અથવા પુનઃસ્થાપના હોઈ શકે છે.
ઉપરોક્તમાંથી કોઈપણ અથવા તેનું સંયોજન સજાનું
લક્ષ્ય હોઈ શકે છે.

૧૫. જ્યારે વિવિધ દેશોમાં, વૈધાનિક રીતે અથવા અન્યથા સજાની માર્ગદર્શિકા પ્રદાન કરવામાં આવે છે, જે ન્યાયાધીશોને ચોક્કસ સજા આપવા માટે માર્ગદર્શન આપી શકે છે, ભારતમાં આપણી પાસે આજ સુધી આવી કોઈ સજાની નીતિ નથી. આવી માર્ગદર્શિકાઓનું વલણ માત્ર વિવિધ કેસોમાં સજા આપવામાં સુસંગતતા પ્રાપ્ત કરવાનું જ લક્ષ્ય રાખી શકે નહીં, આવી માર્ગદર્શિકા સામાન્ય રીતે સજાની નીતિ પણ નિર્ધારિત કરે છે, એટલે કે, શું ચોક્કસ કેસમાં સજા આપવાનો હેતુ વધુ નિવારણ અથવા પ્રતિશોધ અથવા પુનર્વસન વગેરે છે. ભારતમાં આવી માર્ગદર્શિકાઓની ગેરહાજરીમાં, અદાલતો ચોક્કસ પ્રકારના ગુના માટે કેટલાક નિર્દિષ્ટ દંડાત્મક પરિણામો નક્કી કરવા પાછળની ફિલસૂફી વિશે તેમની પોતાની સમજ મુજબ આગળ વધે છે. કેટલાક માટે નિવારણ અને/અથવા પ્રતિશોધ વધુ મહત્વપૂર્ણ બની જાય છે જ્યારે અન્ય ન્યાયાધીશ સજાના લક્ષ્ય તરીકે પુનર્વસન અથવા પુનઃસ્થાપનાથી વધુ પ્રભાવિત થઈ શકે છે. કેટલીકવાર, તે બંનેનું સંયોજન હોઈ શકે છે જે કોઈ

ચોક્કસ સજા આપવામાં કોર્ટના મનમાં ભાર મૂકે છે.
જોકે, તે માત્રાનો પ્રશ્ન હોઈ શકે છે.

૧૬. સજાના હેતુ પાછળની ચર્ચામાંથી જે અનુસરે છે તે એ છે કે જો કોઈ ચોક્કસ ગુનાને સમાજ સામેના ગુના અને/અથવા જઘન્ય ગુના તરીકે ગણવામાં આવે, તો ગુનેગારને સજા આપવાના તર્ક તરીકે નિવારણ સિદ્ધાંત વધુ સુસંગત બની જાય છે, જે આવા કેસોમાં લાગુ કરવામાં આવે છે. તેથી, સમાજ સામે ગણવામાં આવતા આવા ગુનાઓના સંદર્ભમાં, ગુનેગારને સજા આપવી એ રાજ્યની ફરજ બની જાય છે. આમ, જ્યારે ગુનેગાર અને ભોગ બનનાર વચ્ચે સમાધાન હોય ત્યારે પણ, તેમની ઈચ્છા પ્રબળ થશે નહીં કારણ કે આવા કેસોમાં બાબત સાર્વજનિક ક્ષેત્રમાં હોય છે. સમાજ એવી માંગ કરે છે કે અન્ય લોકોને અસરકારક રીતે રોકવા માટે વ્યક્તિગત ગુનેગારને સજા મળવી જોઈએ કારણ કે તે સમાજમાં સૌથી વધુ સંખ્યામાં વ્યક્તિઓના સૌથી મોટા ભલા માટે છે. આ સંદર્ભમાં જ આપણે કોડ

ની કલમ ૩૦૭ પાછળની યોજના/ફિલસૂફીને સમજવાની છે.

૧૭. અમે આ સિદ્ધાંતને થોડી વધુ વિગતમાં વિસ્તારવા માંગીએ છીએ. અમને જણાય છે કે, વ્યવહારમાં અને વાસ્તવિકતામાં, દોષિત ઠરાવ્યા પછી અને સજા/દંડ આપતી વખતે કોર્ટ સામાન્ય રીતે ઉપરોક્ત કોઈપણ અથવા તમામ અથવા તેના સંયોજન પરિબળો દ્વારા સંચાલિત હોય છે. કેટલીકવાર, તે નિવારણ સિદ્ધાંત હોય છે જે કોર્ટના મનમાં પ્રવર્તે છે, ખાસ કરીને તે કિસ્સાઓમાં જ્યાં આચરવામાં આવેલા ગુના જઘન્ય પ્રકૃતિના હોય અથવા ભ્રષ્ટતા દર્શાવતા હોય, અથવા નૈતિકતાનો અભાવ હોય. કેટલીકવાર કાયદામાં "લાગણી" ના તત્વને સંતોષવા માટે હોય છે અને પ્રતિશોધ/બદલો માર્ગદર્શક પરિબળ બની જાય છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં, એ નકારી શકાય નહીં કે કાયદા દ્વારા સજાનો હેતુ નિવારણ છે, જે ન્યાયની વિચારણાઓ દ્વારા મર્યાદિત છે. તો પછી, કાયદામાં દયા, ક્ષમા અને કરુણાની ભૂમિકા શું છે? આ કોઈ

પણ રીતે આરામદાયક પ્રશ્નો નથી અને જવાબો પણ આશ્વાસન આપનારા ન હોઈ શકે. એવા અમુક કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે જે બહુ સ્પષ્ટ હોય, એટલે કે, સમાજ સામે ગુનાહિતતાના તત્વ સાથે જઘન્ય ગુનાને સંડોવતા કેસો અને પક્ષકારો વચ્ચે નહીં. આવા કિસ્સાઓમાં, સજાના હેતુ તરીકે નિવારણ સર્વોપરી બની જાય છે અને જો ભોગ બનનાર અથવા તેના સંબંધીઓએ ગુનેગારને માફ કરવા માટે સંમત થઈને સદ્ગુણ અને સજ્જનતા દર્શાવી હોય તો પણ, તે ખાનગી પક્ષકારની કરુણા કોર્ટને તેને સ્વીકારવા માટે પ્રેરિત કરશે નહીં કારણ કે આવા ગુનાઓનું પ્રમાણ ઘટાડવા માટે ખોટું કરનારાઓને કાયદાનો લોખંડી હાથ બતાવવાની મોટી અને વધુ મહત્વપૂર્ણ જાહેર નીતિ, વધુ મહત્વપૂર્ણ છે. હત્યા, બળાત્કાર અથવા અન્ય જાતીય અપરાધો વગેરેના કેસો સ્પષ્ટપણે આ શ્રેણીમાં આવશે. છેવટે, ન્યાય માટે લાંબા ગાળાની દ્રષ્ટિની જરૂર છે. બીજી બાજુ, એવા ગુનાઓ હોઈ શકે છે જે તે શ્રેણીમાં આવતા હોય જ્યાં "નિવારણ" ની ફિલસૂફીની તુલનામાં ફોજદારી કાયદાના "સુધારાત્મક" ઉદ્દેશ્યને

વધુ મહત્વ આપવું પડે. સજા, બીજું ગમે તે હોય, વધુ અનિષ્ટને બદલે નિષ્પક્ષ અને સારા માટે અનુકૂળ હોવી જોઈએ. જો કોઈ ચોક્કસ કિસ્સામાં કોર્ટનો એવો અભિપ્રાય હોય કે પક્ષકારો વચ્ચેના સમાધાનથી વધુ સારું પરિણામ આવશે; તેમની વચ્ચે સારા સંબંધો; પક્ષકારો વચ્ચે આવા મુકાબલાઓ વધુ થતા અટકાવશે, તો તે સમાધાનને વધુ સારા સ્તર પર માની શકે છે. તે બે વિરોધાભાસી હિતો વચ્ચેનું એક નાજુક સંતુલન છે જે કોર્ટે આ તમામ માપદંડોની તપાસ કર્યા પછી પ્રાપ્ત કરવાનું છે અને પછી નક્કી કરવાનું છે કે ચોક્કસ કેસમાં તેણે કયો માર્ગ અપનાવવો જોઈએ."

૧૮. તેવી જ રીતે, સુમેર સિંહ વિ. સુરજભાન સિંહ અને અન્ય, (૨૦૧૪) ૭ એસ.સી.સી. ૩૨૩ ના કેસમાં જાતીય અપરાધોમાં સંડોવાયેલા કેસોમાં સજા અંગે આ કોર્ટે નીચે મુજબના અવલોકનો કર્યા છે.

"૩૩. અહીં એ જણાવવું યોગ્ય છે કે સજાનો પ્રશ્ન વિવેકાધિકારની બાબત હોવા છતાં, સદર વિવેકાધિકારનો કાયદાની અદાલત દ્વારા કાલ્પનિક

અને મનસ્વી રીતે ઉપયોગ કરી શકાય નહીં. સુસંગત પરિબલોની વિચારણા પર બહુ મજબૂત કારણોએ સદર વિવેકાધિકારના ઉદાર ઉપયોગ માટે આધારસ્તંભ બનાવવો પડશે. તે એટલા માટે છે કે હૃદયસ્પર્શી અને અનોખી અભિવ્યક્તિનો રણકાર, એક રીતે, ૧૯૨૧ માં ચેલ યુનિવર્સિટી પ્રેસ દ્વારા પ્રકાશિત ધી નેચર ઓફ ધી જ્યુડિશિયલ પ્રોસેસમાં બેન્જામિન એન. કાર્ડોઝોની ચેતવણી છે "ન્યાયાધીશ જ્યારે મુક્ત હોય ત્યારે પણ, તે સંપૂર્ણપણે મુક્ત હોતો નથી. તે પોતાની મરજી મુજબ નવીનતા લાવી શકતો નથી. તે સુંદરતા અથવા ભલાઈના પોતાના આદર્શની શોધમાં મરજી મુજબ ભટકતો કોઈ ભટકતો ચોક્કા નથી. તેણે પવિત્ર સિદ્ધાંતોમાંથી પોતાની પ્રેરણા મેળવવાની છે. તે ક્ષણિક લાગણી, અસ્પષ્ટ અને અનિયંત્રિત પરોપકારને વશ થઈ શકતો નથી. તેણે પરંપરા દ્વારા માહિતગાર, સમાનતા દ્વારા પદ્ધતિસર, પ્રણાલી દ્વારા શિસ્તબદ્ધ, અને 'સામાજિક જીવનમાં વ્યવસ્થાની પ્રાથમિક આવશ્યકતા' ને અધીન રહીને વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરવાનો છે."

૩૪. આ સંદર્ભમાં, અમે રામજી દયાવાલા એન્ડ સન્સ (પી.) લિમિટેડ વિ. ઇન્વેસ્ટ ઇમ્પોર્ટ, (૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.સી. ૮૦ માંથી એક ફરો ઉપયોગી રીતે ટાંકી શકીએ છીએ:

"૨૦....જ્યારે એવું કહેવામાં આવે છે કે કોઈ બાબત કોર્ટના વિવેકાધિકારની અંદર છે ત્યારે તેનો ઉપયોગ સુસ્થાપિત ન્યાયિક સિદ્ધાંતો અનુસાર, કારણ અને નિષ્પક્ષતા અનુસાર કરવાનો છે, અને મનસ્વી અને તરંગી રીતે નહીં. લોર્ડ મેન્સફિલ્ડે આર. વિ. વિલ્કેસ, (૧૭૭૦) ૪ બર ૨૫૨૭ માં કહ્યું હતું કે, 'વિવેકાધિકાર', 'જ્યારે ન્યાયની અદાલતમાં લાગુ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેનો અર્થ કાયદા દ્વારા માર્ગદર્શિત યોગ્ય વિવેકાધિકાર છે. તે નિયમ દ્વારા સંચાલિત હોવો જોઈએ, કોઈ મનોવૃત્તિ દ્વારા નહીં; તે મનસ્વી, અસ્પષ્ટ અને કાલ્પનિક ન હોવો જોઈએ, પરંતુ કાયદેસર અને નિયમિત હોવો જોઈએ'" (જુઓ કેઈસ ઓન સ્ટેચ્યુટ લૉ, છઠ્ઠી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ.૨૭૩).

૩૫. એરો ટ્રેડર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. રવિન્દર કુમારસૂરી, (૨૦૦૪) ૮ એસ.સી.સી. ૩૦૭ માં, કોર્ટે અપલોકન કર્યું:

"૬. ...બ્લેક્સ લૉ ડિક્શનરી અનુસાર 'ન્યાયિક વિવેકાધિકાર' નો અર્થ સંજોગો હેઠળ જે વાજબી છે તેના આધારે અને કાયદાના નિયમો અને સિદ્ધાંતો દ્વારા માર્ગદર્શિત ન્યાયાધીશ અથવા કોર્ટ દ્વારા ચુકાદાનો ઉપયોગ; જ્યારે કોઈ પક્ષકાર અધિકારની બાબત તરીકે કૃત્યની માંગ કરવા હકદાર ન હોય ત્યારે કોર્ટની કાર્ય કરવાની કે ન કરવાની સત્તા. 'વિવેકાધિકાર' શબ્દ આવશ્યકપણે ન્યાયિક પ્રકૃતિના કૃત્યને સૂચવે છે, અને ન્યાયિક રીતે ઉપયોગમાં લેવાતા વિવેકાધિકારના સંદર્ભમાં તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તે કોઈ સખત અને ઝડપી નિયમની ગેરહાજરી સૂચવે છે, અને તેને ચુકાદાના વાસ્તવિક ઉપયોગની અને યોગ્ય, નિષ્પક્ષ અને ન્યાયી નિર્ધારણ કરવા માટે જરૂરી હકીકતો અને સંજોગોની વિચારણાની અને હકીકતોના જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે જેના પર વિવેકાધિકાર યોગ્ય

રીતે કામ કરી શકે. (જુઓ ૨૭ કોર્પસ જ્યુરિસ સેકન્ડમ, પૃષ્ઠ ૨૮૯). જ્યારે એવું કહેવામાં આવે છે કે સત્તાવાળાઓના વિવેકાધિકારની અંદર કંઈક કરવાનું છે, તો તે કંઈક કારણ અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર કરવાનું છે અને ખાનગી અભિપ્રાય મુજબ નહીં; કાયદા અનુસાર અને કોઈ મનોવૃત્તિ મુજબ નહીં. તે માત્ર મંત્રીસ્તરના અથવા વહીવટી અધિકારીથી અલગ તરીકે, કાયદા અથવા નિયમો દ્વારા મંજૂર કરાયેલ અમુક છૂટછાટ અથવા સ્વતંત્રતા ન્યાયાધીશને તેમની સમક્ષ લાવવામાં આવેલી બાબતો પર ચુકાદો આપવા માટે આપે છે."

આમ, ન્યાયાધીશોએ સતત પોતાને યાદ અપાવવાનું છે કે વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કાયદા દ્વારા માર્ગદર્શિત હોવો જોઈએ, અને પ્રવર્તમાન સંજોગોમાં શું વાજબી છે તેનાથી માર્ગદર્શિત હોવો જોઈએ.

૩૬. વિવેકાધિકાર વિશે ચર્ચા કર્યા પછી, હવે આપણે ગુના માટે સજા ફટકારતી વખતે સત્તાના ઉપયોગમાં કોર્ટની ફરજ તરફ ધ્યાન આપીશું. પર્યાપ્ત સજા

ફટકારવી એ કોર્ટની ફરજ છે, કારણ કે જરૂરી સજા લાદવાના હેતુઓમાંનો એક સમાજનું રક્ષણ અને સામૂહિક અંતરાત્મા પ્રત્યેનો કાયદેસરનો પ્રતિભાવ છે. માર્ગદર્શક લેસર બીમ હોવો જોઈએ તે સર્વોપરી સિદ્ધાંત એ છે કે સજા પ્રમાણસર હોવી જોઈએ. સામાજિક અંતરાત્માને તે કાયદાનો જવાબ છે. એક રીતે, અનિષ્ટને ડામવા માટે કાયદાની અદાલત પર વિશ્વાસ મૂકનાર સમાજ પ્રત્યેની તે જવાબદારી છે. સજા ફટકારતી વખતે પોતાની ભૂમિકા અને કાયદાના શાસન પ્રત્યેના આદર વિશે પોતાને યાદ અપાવવાની કોર્ટની જવાબદારી છે. તેણે તર્કસંગત ન્યાયિક વિવેકાધિકાર દર્શાવવો જોઈએ અને વ્યક્તિગત ધારણા કે નૈતિક વૃત્તિ નહીં. પરંતુ, જો અંતિમ પરિણામમાં યોગ્ય સજા આપવામાં ન આવે, તો સજાના મૂળભૂત વ્યાકરણનું શિરચ્છેદ થાય છે. કાયદો તેને સાંખી શકતો નથી; સમાજ તેનો સામનો કરતો નથી; અને અંતરાત્માની પવિત્રતા તેને ધિક્કારે છે. "કાયદો વ્યક્તિના ભૂતકાળનો શિકાર કરી શકે છે" એવી જૂની કહેવતને અશિષ્ટ રીતે દફનાવી શકાય નહીં અને કોઈ પણ

સમજી શકાય તેવા કારણ વિના, દયાના મેઘધનુષ્યને રાજ કરવા દેવું જોઈએ નહીં. એ સાચું છે કે, તેની પોતાની જગ્યા છે, પરંતુ, તમામ સંજોગોમાં, તેને આખી જગ્યા રોકવા દઈ શકાય નહીં. આ કિસ્સામાં ભોગ બનનાર હજુ પણ ન્યાય માટે રહે છે. અમને નથી લાગતું કે દંડની રકમમાં વધારો કરવો અથવા કોડ હેઠળ વળતર મંજૂર કરવું એ કાયદામાં વાજબી જવાબ હશે. પૈસા રણઝીપ ન હોઈ શકે. તે તમામ મુક્તિ માટે કેન્દ્રસ્થાને ન હોઈ શકે. દેખીતી રીતે અપૂરતી અને અયોગ્ય રીતે ઉદાર સજામાં દખલગીરી એ વાજબી વોરંટ છે, કારણ કે કોર્ટ ભોગ બનનારની પીડા અને વેદના તરફ અને આખરે, સમાજના રુદન તરફ આંખ આડા કાન કરી શકે નહીં. તેથી, સંતુલન જાળવતા અમે એવું વિચારવા પ્રેરાયા છીએ કે જો સામાવાળાને વિદ્વાન ટ્રાયલ જજ દ્વારા લાદવામાં આવેલા દંડ ઉપરાંત બે વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવે તો ન્યાયના હેતુને શ્રેષ્ઠ રીતે પૂર્ણ કરવામાં આવશે."

તેથી, ગુનાની ઉપરોક્ત ગંભીરતાને ધ્યાનમાં લેતા કે જેમાં વર્તમાન અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે, કોર્ટ કોઈ અયોગ્ય સહાનુભૂતિ દર્શાવવા માંગતી નથી અને પરિણામે કોર્ટ અપીલકર્તા – આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતને સ્વીકારવાનો ઈનકાર કરે છે.

૭.૧૯ ઉપરોક્ત અને સ્વતંત્ર વિશ્લેષણ પરથી કોર્ટ પાસે વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા દોષિત ઠરાવવાના હુકમને કાયમ રાખવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ બચ્યો નથી. આનાથી વિપરીત, કોર્ટને એ ખૂબ જ વિચિત્ર લાગે છે કે કેટલાક બાહ્ય કારણોસર, માતાપિતાએ હોસ્ટાઈલ બનવાનું પસંદ કર્યું છે. આ વેદના સાથે, કોર્ટ અપીલકર્તા આરોપી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ ફગાવી દેવાનું અને તેના દ્વારા વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા દોષિત ઠરાવવાના હુકમને કાયમ રાખવાનું યોગ્ય માને છે.

૮. ઉપરોક્ત કારણોસર, હાલની અપીલ કાઢી નાખવામાં આવે છે. ૯મા (એડ-હોક) એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભાવનગર કેમ્પ એટ મહુવા દ્વારા સેશન્સ કેસ નં. ૧૦/૨૦૧૩ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૬.૦૩.૨૦૧૪ નો દોષિત ઠરાવતો ચુકાદો અને સજાનો હુકમ, આથી કાયમ રાખવામાં આવે છે. રેકૉર્ડ અને પ્રોસીડિંગ્સ તાત્કાલિક સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટને પરત મોકલવામાં આવે.

અમિત

(એ.જે. શાસ્ત્રી, ન્યાયમૂર્તી)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.